

The Business Kollel Curriculum

Year 2 Segment 1 (Part 6 of the 2 year program)

Elul 2014

הלכות צדקה

The Laws of Charity

Includes:

- 1. Introduction*
- 2. The Curriculum (Mareh Mekomos)*
- 3. The Guide to the Laws of Tzedaka (Marburger)*

In conjunction with

CHICAGO CHOSHEN
MISHPAT INSTITUTE

© 2013 *Business Kollel Network*

For copies please contact:

businesskollel@gmail.com

Phone: 347-766-7716

An Open Letter

Dear Chaver,

We are happy to present to you a booklet containing the latest segment of the Business Kollel Curriculum. Baruch Hashem we are receiving wonderful feedback from many participants in the program about the relevance of the *limud* to their day-to-day lives.

We are pleased to offer the ability to partner with us by sponsoring our booklets in memory of a relative or friend. Corporate sponsorships are also available, an option which can bring significant nationwide publicity to your business.

Please contact us at businesskollel@gmail.com for more information.

If you would like to host an evening aimed at increasing awareness of the importance of learning business related / choshen mishpot halachos, please contact us for assistance in co-ordinating the event.

With best regards,

The BKN Staff

www.businesskollel.com

businesskollel@gmail.com

Instructions *on how to use this booklet*

---

1. In order to properly use this curriculum, one should have the following sefer: a Shulchan Oruch Yoreh Deah (Simanim 247-259).

2. This booklet is not made to be substitute for inside study of the Shulchon Oruch, rather its intended use is to serve as an aid when studied along with the text of the Shulchon Oruch.

*3. Begin by learning each Si'if inside the Shulchon oruch. Then proceed to the **in-depth** (“**עיונים**”) segment presented for each si'if which provides a running narration of the contemporary discussions found in the Poskim. This segment is based on the Sefer Zoreia Tzedakos by Harav David Cohen (This segment forms the bulk of this PDF).*

*4. A great tool for summarization of the halachah with its commentaries is the “**Guide to Tzedaka**” (by Rabbi Ari Marburger) provided at the end of this booklet.*

***

Business Kollel Network warmly thanks the many organizations and individuals who have contributed to the arrangement of this booklet. Particularly Rabbi Ari Marburger, a foremost authority on Choshen Mishpot today, who authored the “Guide to Tzedaka” provided at the end of this booklet.

Special thanks to Rabbis Marburger, Yechiel Rothchild, and Eliezer Cohen, our Senior Lecturers, for their invaluable assistance in promoting the study of business halachah across the globe.

General Overview of the 2 - Year Curriculum

Year 1

Part 1: Elul Zman 5773

- Management Part 1 – The Laws of Timely Payments (*Bal Tolin*)**
הלכות בל תלין

Part 2-3: Winter Zman 5774

- Marketing Part 1 – Contracts and Commitments** הלכות מקה וממכר
- Marketing Part 2 – Sales and Pricing (*Ona'ah*)** הלכות אונאה

Part 3-4: Summer Zman 5774

- Marketing Part 3 – Disclosures (*Mekach To'us*)** הלכות מקה טעות
- Marketing Part 4 – Competition** יורד לאומנותו של חבירו ועני המהפך

Year 2

Part 5: Elul Zman 5774

- Charity Distribution -** הלכות צדקה ומעשר כספים

Part 6-7: Winter Zman 5775

- Management Part 2 – Employers and Employees (*Schirus Poalim*)**
הלכות שכירות פועלים
- General Business 1 – Damages & Borrowed Property (*Nezikin, Shomrim*)**
הלכות נזיקין שומרים

Part 8: Summer Zman 5775

- General Business Part 2 – Important Ribbis Concerns**

The Laws of Tzedaka

(Provided by the Bais Havaad L'Inyonei Mishpot)

Tzedaka is a Mitzva that is unique in the way that the Torah emphasizes its importance.

The Torah promises that adhering to this Mitzva will bring great blessing in its wake, and warns of severe consequences should the mitzva not be properly observed. Chazal tell us (*Tanna D'Vei Eliyahu zuta 1*) that Tzedaka saves one in this world, prolongs a person's life, saves one from the judgment of the next world, and causes him to merit the world to come.

Chazal tell us further (*ibid*), that the entire world stands on the merit of Tzedaka. Perhaps we can understand this if we consider that the entire point of life is to be an arena wherein a person can emulate his Creator. The act of Tzedaka, of supporting another person who lacks the wherewithal to support himself, is an act which causes a person to have the most powerful connection to his Creator, who supports all of mankind.

The *Vilna Gaon* states that the entire reason that Hashem created the world in a manner of unequal financial standing was only to enable mankind to fulfill the mitzva of Tzedaka. Such an act gives purpose to the universe, thereby sustaining it.

By delving into the Halachos of Tzedaka, we can raise our awareness of this mitzva, and heighten our sensitivity to those of us that need the Tzedaka, thereby improving both the amount that we donate, and the manner in which we do it.

THE AMOUNT ONE IS OBLIGATED TO GIVE

When the *Shulchan Aruch* dictates how much Tzedaka one must give, he makes the following distinction:

If he can afford it, he should give according to the requirements of the poor. If he cannot afford it, he should give up to one fifth of his possessions as the ideal manner of fulfilling this Mitzva. One tenth is the average amount. Less than that is the attitude of a miserly person.

The *Shulchan* continues: The fifth that was mentioned, should be given in the following manner: the first year one donates one fifth of all his assets. Subsequently he should donate one fifth of his annual income.

Rem"ā: One should not donate more than a fifth, to prevent his own need for financial assistance. This applies only when one is living. At the time of one's death he is permitted to give as much as he wishes.

Aruch HaShulchan explains the *Shulchan Aruch* as meaning that one who can afford to satisfy the entire needs of the local poor is required to do so, and when he does so he has no further obligation of Tzedaka even if he has not given ma'aser. If that is beyond his capacity, one should give ideally one fifth of their income; the average person gives one tenth.

Under no circumstance should one give less than one third of a *Shekel* (to Tzedaka) every year. If he gives less he has not properly fulfilled his requirement.

Ahavas Chesed (by the *Chofetz Chaim*) quotes an opinion, that one who can comfortably afford to do so is obligated to give one fifth of his income to Tzedaka, if there are people struggling to meet their basic necessities (e.g. minimal food, clothing, and shelter).

GIVING MAASER KESAFIM

'Ahavas Chesed: At the outset of fulfilling the Mitzva of *Maaser Kesafim* one should tithe all of his financial assets (One may use that money for the purpose of offering free loans; he does not need to give that money away). Thereafter, one should tithe his subsequent income and give it to Tzedaka.

The *Chofetz Chaim* outlines the proper method of fulfilling *Maaser Kesafim*:

1. To stipulate prior to observing *Maaser* that he is not accepting to do so in the manner of a binding *Neder* (vow).
2. To make a semi annual, or annual accounting of his net income (e.g. if he sustained a loss during that period he may use it to offset a comparable gain) for the purpose of separating one tenth of that amount for *Maaser*.
3. To keep a record of all Tzedaka expenditures throughout the year.
4. When he makes his semi annual (or annual) accounting, if he sees that his total Tzedaka expenditure is less than one tenth of his net income, he should set aside the remaining difference as *Maaser*.

5. If he sees that his Tzedaka expenditure exceeded one tenth of his income he may apply the excess amount toward the next cycle's accounting. One may not satisfy his tuition obligation for his sons with *Maaser* money. However to satisfy the obligation of other poor people is considered a great Mitzva. One may use *Maaser* funds to perform other not mandatory Mitzvos, especially if it will help a Tzedaka organization or poor people. (Source # 11)

HaGaon Rav Chaim Kanievsky rules that one does not need to tithe the value of an item that he received as a gift. However if he was given a monetary gift, even if it was given in order to purchase a specific item, he must give *maaser* from those funds.

Question: Can one provide goods or professional services to Tzedaka, instead of actually giving *maaser* money? Answer: Yes. If he is giving merchandise, he can calculate his outlay, plus 9/10 of his normal mark up. In the case of professional services he can consider 9/10 of his normal fee. (1/10 he can't consider because it does not belong to him; it belongs to *maaser*)

PRECEDENCE IN DISBURSING TZEDAKA

Shulchan Aruch: ... The poor of his household precede the poor of his city. The poor of his city take precedence over the poor of a different city. Those who live in *Eretz Yisroel* precede those who live in *Chutz L'Oretz*.

Rem"a: One's own livelihood takes precedence over others. He is not obligated to give Tzedaka unless he has enough for himself. Afterwards, his parents take precedence; if they are needy, even to his own children. Afterward comes his children, who precede his brothers. They (brothers) precede other relatives.

Relatives precede neighbors. Neighbors precede inhabitants of his city. Inhabitants of his city take precedence over inhabitants of other cities.

One who is unable to afford it does not have an obligation to give one tenth of his income to Tzedaka. However this only refers to someone who lives a very basic lifestyle without luxury.

It is only appropriate to support one's parents from his Tzedaka money if he would otherwise be unable to do so.

The poor of his own city take precedence over the poor of *Eretz Yisroel*.

One who has needy relatives should spend half of his Tzedaka on his relatives, and give the rest to other needy people.

THE APPROPRIATE MANNER OF GIVING TZEDAKA

Shulchan Aruch: One must give Tzedaka with a cheerful countenance, with joy, and with generosity. He should empathize with the poor person's pain, and say words of solace. If he gave it with an upset expression he loses the merit (of the Mitzva). If a poor person asks (for money) and one has nothing to give, he should not berate him or raise his voice, rather he should assuage him verbally, and express his desire to help him if would be able to.

Rem"ra: It is forbidden to send him away empty handed, even if he gives him a dried date (i.e. A nominal gift) as it says "don't turn away a poor person in shame"

One who gives Tzedaka in a begrudging manner, besides having forfeited any merit of that Mitzva, has transgressed the prohibition of *V'lo Yera Levovcha*, your heart should not feel bad when you give him.

HaGaon Rav Chaim Kanievsky writes that one who does not have money, even in the bank, is not required to borrow to give the needy who asked for it. However if he has at home he is required go to his house and get it (or borrow from a friend), if the poor person is willing to wait for it. If the person is not willing to wait, he has no obligation to give (and therefore would not be obligated to borrow).

THE EIGHT LEVELS OF GIVING TZEDAKAH

Rambam (Matnas Aniyim 10: 7-12) There are eight levels in giving Tzedaka; each one is greater than the previous one.

1. The highest level of Tzedaka, is one who supports a Jew who became needy, and gives him a

gift (*Bais Yosef*: in the manner that friends give each other gifts) or extends to him a loan, or

sets up a partnership, or gives him employment, to strengthen his financial standing, so that he

should not require Tzedaka. About this it says "*Vehechezakto Bo*"

2. On a lower level is one who gives in a manner that both the donor and the recipient do not

know each other. Close to this is someone who donates to a public charity fund...

3. On a lower level is where the donor knows who the recipient is, but the recipient does not know the donor...

4. On a lower level is where the recipient knows who the donor is but the donor does not know the recipient...
5. On a lower level is someone who donates prior to the recipient needing to request it.
6. On a lower level is someone who donates an appropriate amount after the recipient requested it.
7. On a lower level is someone who donates less than is appropriate, (but does so) with a cheerful countenance.
8. On a lower level is one who donates with a sad demeanor.

THE MITZVA OF *VEHECHEZAKTO BO* (AND YOU SHALL SUPPORT HIM)

The Mitzva of *Vehechezakto Bo* refers to helping someone find a source of income: finding him a job; lending him seed money to start a business; hiring Jewish workers.

THE BENEFITS OF GIVING TZEDAKA

In closing let us quote the words of the Shulchan Aruch:

- 1) It is a Mitzva to give Tzedaka according to one's means. Numerous times the Torah commands us (to give Tzedaka). There is an aveira to ignore this mitzva, as it says "you shall not harden your heart, and you shall not close your hand...". Those who ignore this mitzva are referred to as 'lawless', and it is as if he worships idols...
- 2) No one ever became poor because they gave to Tzedaka, nor did any bad or damage come of because of it, as it states "The act of Tzedaka is complete".
- 3) Anyone who has pity on the poor, Hashem will have pity on him. *Rema*: And one should remember that he himself is dependent on Hashems goodness, therefore just as he listens to the cry of the poor, so shall Hashem listen to him. It is inevitable that a person, his son or progeny, will at some point come onto others, and therefore, as he pitied the poor so will others pity them.
- 4) Tzedaka prevents evil decrees, and its merit enables sustenance even in the days of hunger. *Rema*: And like *maaser*, some opine that it bestows on the giver the blessing of riches.

יו"ד סימן רמז - רנט

הלכות צדקה

סימן רמז סעיף א - ד

Note: The Laws of Tzedaka are dealt with at length in the Shulchon Aruch. In order to provide a basic overview, we have chosen those si'ifim which are integral to understanding the Law, or are more applicable to a person on a day to day basis. However, it is important that one try also to gain familiarity with all the Halachos.

סעיף א'

מקורות: עובדא דנחום איש גם זו - תענית כא,א

-ש"ך סק"א שר' יוסי פרנס אשתו המגורשת

עיונים: הנה נודע שאלת הרשב"א בתשובותיו ח"א סימן י"ח מדוע אין מברכין על מצות הצדקה הרי היא מצות עשה שנאמר בה "פתח תפתח" "נתון תתן".

ותירץ שם הרשב"א בשם כ"י אבן פלט שהשיב על שאלה זו לר"א שהיות ואין מצוה זו תלויה ביד העושה שאפשר שלא יתרצה העני לקבל להכי אין מברכין עליה וכן הביא הרשב"א שוב כיוצא בדברים אלו שם בתשובותיו ח"א סימן רנ"ד ובחלק ג' סימן קפ"ג ובתשובות המיוחסות סימן קפ"ט

כתב בשו"ת חתם סופר או"ח סימן נ"ד לבאר את דברי הרשב"א דמצוה שבין אדם לחבירו אין מברכין דאי אמר חבירו לא בעינא אין כאן מצוה משא"כ מצוה שבין אדם למקום אפילו צריך לזה חבירו אם אמר לא בעינא לא נאמר שאין כאן מצוה אלא שנאנס ולא מצא מקום לקיים מצוה ולכן מברכין ברכת אירוסין אף שיכול להיות שהאשה תגיד לא בעינא הוי מצוה שבין אדם למקום שחוב הוא לו להמציא אשה שתינשא לו ואם לא ימצא הרי הוא חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשה ומצות צדקה שהיא לטובת חבירו אם ירצה חבירו שלא לקבל טובה אין כאן מצוה

והראב"ד בהגהתו פ"י אבן פלט הנ"ל הוסיף עוד טעם דכל דבר של פורענות אין מברכין עליו מפני שנראה כמודה על אותו קלקול ולכן אין לברך ג"כ על הצדקה מפני שיש בו קלקול לאחרים דהיינו לעניים ולפי טעמים אלו אפילו נותן לקופה של צדקה אין לברך

סעיף ב'

מקורות: כתובות סו, ב מלח ממון, חסר. וע' גיטין ז, ב,

עיונים:

סעיף ג-ד'

מקורות: עיין באורך בפרק ראשון דבבא בתרא דף י, א בגודל מצות הצדקה

-לא רק שמצלת, גם מוספת חיים, עיין ש"ך סק"ב

-רמ"א ואסור לנסות, עיין תענית ט, א

עיונים: וכתב הפתחי תשובה בס"ק א' עיין בספר משנת חכמים הלכות יסודי התורה דף יז שכתב דהא דשרי לנסות במעות מעשר היינו אם עושה על מנת להתעשר אבל בשביל טובה אחרת כמו בשביל שיחיו בניו וכדומה אסור לנסות

ובספר פרשת דרכים בדרך האתרים דרוש ג' בד"ה ונראה וכו' כתב בשם המהראנ"ח דאפילו בשאר מצות מותר לנסות כגון ע"מ שיחיו בניו ואפילו להמורה"ט דחולק עליו היינו בשאר מצוות אבל לא בצדקה עי"ש וזה לא כמשנת חכמים

ובספר שאילת יעב"ץ ח"א סימן ג' השיג על דברי הרמ"א דמשמע מדברי הרמ"א דהא דכתיב עשר ודרשינן בשביל שתתעשר זה חוזר על מעשר כספים דנהוג עלמא האידינא וזה אינו שלא נאמר זה אלא על מעשר תבואה אבל לא במעשר כספים שאינו אלא צדקה וכ"כ הגאון בעל השלצה וכן הסכים בספר משנת חכמים שם פתחי תשובה ס"ק ב'

ובספר אהבת חסד כתב להוכיח מתוס' בתענית דף ט והאור זרוע כדעת הרמ"א עיין שם וכ"כ בשו"ת שבט סופר סימן כ"ד וכ"כ בשו"ת הרדב"ז סימן תמ"א דכתב הטעם דמותר לנסות הוא משום תקנת עניים עי"ש ומוכח כדעת הרמ"א בצדקה לעניים ומוכח כן

מהגמי הרי זה לצדקה על מנת שיחיה בני הרי זה צדיק גמור הרי לך דנקיט צדקה סתם ולא מעשר דהעיקר הוא שילך הממון לעניים גם בר"ל כתב כן וכן יש לפסוק במעשר או בצדקה לעניים

ועיין במהרש"א ז"ל בפסחים ח דמשמע מיניה דיש להקל בכל מיני צדקה וכבר השיג עליו מדברי הרמ"א כאן בספר תוספת שבת שבסוף הי"ד שם

המהרש"ל בביאורו על הסמ"ג לפי הבנת הסדר המשנה בדבריו כתב דבמעשר אין איסור לנסות אפילו בתוהה על הראשונות הי"ד בגליון המהרש"א ובספר חכמת שלמה כאן כתב לחדש דבגמילות חסדים מותר לנסות לכל הדעות

סימן רמח סעיף א, ד, ח

סעיף א'

מקורות: עש"ך סק"א ונחלת צבי בדין עני מתי חייב ליתן צדקה

-בענין כפיית ב"ד, עיין בבא בתרא ח, א, וש"ך ב'

-בענין ירידה לנכסיו שלא בפניו עיין ש"ך ופי"ת ויד אברהם

עיונים: בעצם דין הכפיה נחלקו הראשונים ז"ל היאך כופין דעת ר"ת דכפיה בצדקה רק בדיבור ולא בשוטים וגם הדיבורים צרינים להיות רכים ואין מגדין וע"ד המרדכי עיין בברכי יוסף ודעת הריצב"א בב"ב דף ח הוא ראם ב"ד רוצים לכופ יש להם רשות לכופ באיזה אופן שהם רוצים אבל אינם מחוייבים ודעת הרמב"ם הרמב"ן והסמ"ק דכופין אפילו בשוטים

ואם נתנו קיצבה לצדקה גם ר"ת מודה שכופין בשוטים ואף שר"ת כתב שמדברים איתו דיבורים רכים היינו לאפוקי נידוי אבל אין נושאים ונותנים עמו

היוצא מהני"ל לכ"ע יש רשות לב"ד לכופ אבל כפיה בשוטים תלוי במחלוקת לעיל

ומש"כ מרן "ויורדין לנכסיו בפניו" כתב הב"ח רצה לומר אפילו בפניו ואין ממתנין עד שיתן הוא בעצמו אלא כיון שלא רצה ליתן

שוב אין שומעין לו ויורדין לנכסיו אף בפניו וכתב הש"ך בס"ק ד' ולי נראה דרצה לומר דוקא בפניו לאפוקי אם אינו כאן דאין יורדין לנכסיו עד שיודיעו לו אם אפשר דלא גרע מחוב כמו שנתבאר בח"מ ס' ק"ו וכן לעיל סימן קמ"ה סעיף ג' בהגהה
חזינן מכל הנ"ל מחלוקת:

דעת הב"ח שיורדין לנכסיו אף שלא בפניו

דעת הש"ך " שאם אפשר להודיעו אין יורדין לנכסיו שלא בפניו אבל אם אי אפשר להודיעו יורדין לנכסיו אף שלא בפניו
ובספר בית מאיר באהע"ז סימן ע"א וביד אברהם כאן כתבו שמדברי הפוסקים משמע שלעולם אין יורדין לנכסיו שלא בפניו כ"כ בספר צדקה ומשפט פרק א' הערה ל"ב

כתב בגליון המהרש"א בשם המחנה אפרים הלכות זכיה ומתנה סימן ח' דאם האדם אינו רוצה ליתן כלל ובא עני ותפס אין מוציאין ממנו אלא אם הוא רוצה ליתן לעני אחר אז מוציאין אבל אם העני שתפס הוא קרוב אין מוציאין דחייב יש להקדימו קודם שאר עניים

ואם תפס העני צדקה מופרשת נראה מדברי המחנה אפרים שם שבכל אופן אינו חייב להחזיר כי אם טובת הנאה שבו וכיון שטובת הנאה אינה ממון להוציא פטור העני מכלום ודמיא לתרומות ומעשרות

ובסימן רנ"ח סעיף י' בהגהות רע"א ציין לשו"ת הב"ח החדשות דכופין על הצדקה רק היכא דאינו רוצה ליתן כלל אבל אם רוצה ליתן לעני עיר אחרת או לעניים אחרים ולא לעניים המבקשים ממנו עכשיו אין כופין אמנם בחומים סימן כ"ו סק"ה כתב דכופין אם אינו רוצה ליתן להעניים הראשונים שבאו לפניו.

סעיף ד'

מקורות: ברייתא בב"ק קיט א; רמב"ם פ"ז הי"ב; טוש"ע רמח ד, וטור בשם אביו הרא"ש

עיונים: כתב הפתחי תשובה בס"ק ג' עיין בתשובת נודע ביהודה קמא חלק יורה דעה סימן ע"ב שכתב שאם אמרה שנתנה בשליחות בעלה וברשותו נאמנת וכ"כ בתשובת בשמים ראש סלמן קס"ו ע"ש

והספורנו כתב על הפסוק שמות ל"ה כ"ב "ויבואו האנשים על הנשים הנשים המתנדבות באו האנשים שלהם להסכים בנדבה כדי שיקבלו הגבאים מהן שאין מקבלין מן הנשים אלא דבר מועט".

ובתשובת נודע ביהודה תניינא יור"ד סימן קכ"ח נשאל באשה שיודעת שבעלה מקמץ בנתינת צדקה ואינו נותן לפי ערכו והיא נושאת ונותנת בתוך הבית ומחלקת צדקה לפי העושר ויודעת שבעלה מקפיד אם מותר לקבל ממנה והשיב דגזל גמור הוא וחלילה לקבל ממנה ואף שבית דין כופין על הצדקה מ"מ מי שם את האשה לשופטת ואשה פסולה לדון וגם לבית דין אין רשות ליקח ממנה בלי ידיעתו.

וכתב בתשובת בית יעקב סימן י"ב ובסימן נ"ו דדוקא בצדקה לוקחים מהם דבר מועט לפי שאין דרך הבעל להקפיד על דבר מועט לדבר מצוה אבל כשאינה דבר מצוה אפילו דבר מועט אסור והביאו הפתחי תשובה בס"ק ד' ואשה שנושאת ונותנת בתוך הבית נחלקו גדולי האחרונים אם מותר ליקח ממנה דבר מרובה והביאם בשו"ת שבט הלוי חלק ה' סימן קל"ב עיי"ש שמצדד להחמיר.

גבאי צדקה או עני הדופקים בדלת ופתח להם ילד ונתן פרוטה לעני או דבר מאכל האם רשאים לקבל ממנו ?

ז"ל הטור בסעיף וי "תניא בן שאוכל אצל אביו ועבד האוכל עם רבו נותן פרוטה לעני או לבנו של אוהבו ואינו חושש משום גזל שכך נהגו בעלי בתים "וכתב הבית יוסף כן איתא בתוספתא פרק הגוזל ב"ק פרק י"א הלכה י"ב וכתבה המרדכי בפרק קמא דב"ב סימן תצ"ה

ועיין בהגהות והערות על הטור באות כ"ו שכתבו שגירסת הרשב"ם בב"ב מג ד"ה "זה" ונותן פרוטה לעניים ע"ש וכתב במצפה שמואל שם על התוספתא אות ו' ומשמע "ראם אין מנהג אסור"

להלכה כתב מרן השו"ע כדברי הטור וז"ל "בן שאוכל אצל אביו ועבד האוכל עם רבו נותן פרוטה לעני או לבנו של אוהבו ואינו חושש משום גזל שכך נהגו בעלי בתים.

סעיף ח'

מקורות: רמב"ם סוף ה' איסורי מזבח פ"ז הלכה י"א

עיונים: נחלקו פוסקי זמנינו: האם מותר לקנות מכספי מעשר כרטיס הגרלה למוסד?

בספר ועלהו לא יבול ח"ב עמ' קט כתב בשם הגרש"ז אויערבאך שמותר ובתנאי שאם יזכה בהגרלה יתן את כל הזכיה למוסד שעשה את ההגרלה וביאר ראם לא יתן את הזכיה אזי מתכון להנאתו ואסור לקנותו ממע"כ וראה בסוף הספר בתשובות הגר"ח קנייבסקי אות קיט שכתב שאין לקנות כרטיס עם שיק דחוי ולעשות תנאי שאם אזכה בהגרלה אזי הכסף של הכרטיס יהיה מכיסי ואם לא אזכה יהיה מכסף מעשר אולם בשו"ת בשבט הלוי ח"ט סי' י התיר ולא כתב שאם יזכה שייך הפרס למוסד ומה שחלק מהתרומות הולכים לקניית הפרסים אין בזה שום חשש וכולו צורך צדקה ודעת שו"ת אג"מ או"ח ח"ד סי' עו ב לחלק בין סוגי ההגרלות דאם זה כרטיס שלא מוכרים ממנו הרבה ויש לו ערך ממוני דהסיבוי לזכות הוא יחסית גבוה ושייך שאנשים מצד מחיר הכרטיס יקנו אותו אף בלי כוונה לצדקה בזה צריך שיקנהו ממעות שלו אך אם הוא כרטיס שאין לו שווי כי מוכרים רבות ממנו בזה צ"ל שכל הקונה הוא לנתינת צדקה ויכול לקחתו ממעות מעשר וראה בסוף הספר בתשובות הגר"י זילברשטיין שליט"א אות יד מש"כ בזה.

סימן רמט סעיף א - טז

סעיף א'

מקורות: כתובות סז ע"ב ושם דף נ ע"א

עיונים: הנה נחלקו גדולי ההוראה רדברי הרמב"ם והטור ושו"ע במה שכתבו שהמבזבז אל יבזבז יותר מחומש האם דין זה חל גם על עשיר מופלג או דילמא עשיר מופלג שאני ומותר לבזבז אף יותר מחומש נכסיו.

דעת הברכי יוסף וספר מנחת פתים שהדין שוה בכולם שאם ידו משגת יתן כפי צורך העניים לכל אחד דעדיין לא יהא יותר מחומש

אבל אם אין ידו משגת לא יתן לעני כל צרכו דלא יוכל לתת לעניים אחרים אבל יותר מחומש גם עשיר מופלג היה בכלל התקנה שלא יבזבז יותר דעת היעד"ש והאור החיים הקדוש בספרו ראשון לציון ובעל חכמת אדם כלל קמ"ד שעשיר מופלג חייב אף ביותר מחומש אם ידו משגת וכן מבואר בפרישה ריש הסימן וכן כתב בעל החפץ חיים בספרו אהבת חסד פרק כ' ובהגה בפרק י"ט שבעשיר מופלג לא היתה התקנה

וכתב בשו"ת שבט הלוי חלק ב' סימן קכ"א וחלק ה' סימן קל"ג אות א' אחר שהאריך בהסבר השיטות שנראה להלכה כדעת רוב הפוסקים שעשיר מופלג חייב להפריש לצדקה אף יותר מחומש נכסיו

וכתב שם שעיקר התקנה שאל יבזבז יותר מחומש היתה אף בעשירים שאם אין עניים תובעים אסור לבזבז יותר רק אם יש עניים שצריכים עתה די מחסורם וכיוצא בזה אז עשיר מופלג יצא מכלל התקנה וחייב לתת יותר מחומש נכסיו עיין שם באורך וכ"כ בשו"ת מנחת יצחק ח"ה סימן ל"ד אות ב

אם מותר לאדם בשעת מותו לחלק לצדקה את כל רכושו או יותר מחומש?

כתב הרמ"א בסעיף א' ככל הני"ל וז"ל "ודוקא כל ימי חייו אבל בשעת מותו יכול אדם ליתן צדקה כל מה שירצה גם זה שם פרק מציאת האשה ומייתי להרי"ף והרא"ש ור"ן ומרדכי

ובדברי מרן הבית יוסף ורמ"א כאן שכתבו "כל מה שירצה" נחלקו האחרונים מה השיעור

בחדושי רע"א כתב בשם השאילתות פרשת תרומה עד שליש וכ"כ הפרי מגדים במשבצות זהב או"ח סוף סימן תרנ"ו והוסיף שגם הרי"ף והרא"ש לא כתבו רק יותר מחומש וכ"כ בחכמת אדם כלל קמ"ד סימן י"ב והברכי יוסף כאן אות ט"ו אחר האריכות כתב שהשיעור עד פלגא עיין בהגהות והערות על הטור אות ח' וכתב בספר חכמת אדם שם שאין ראוי לאדם ליתן כל רכושו לצדקה ולהניח בניו ריקם אם הם צריכים לכך וכן משמע בב"ח כאן

וכתב בשו"ת חתם סופר חויימ סימן קנ"א שאיסור העברת נחלה הוא אפילו להקדש כמבואר בחושן משפט סימן רפ"ב ומסוגיית הגמ' ב"ב מדייק החתם סופר שאפילו מקצת נכסים אסור להעביר וכן לאו דוקא בבניו ה"ה בשאר יורשים ואף שכתב התשב"ץ שאם משאיר ד' זוזי שוב אין בו איסור לא נראה לחתם סופר ומ"מ כתב שמעשים בכל יום שמי שאין לו בנים מצווה לעשות מנכסיו דברים טובים וסיים שכל מקום שהלכה רופפת הלך אחר המנהג ומשמע אפילו בכל נכסיו

והפתחי תשובה בחו"מ סימן רפ"ב כתב שאם נותן להקדש וגס אינו מחלק כל נכסיו אין איסור כלל עיי"ש

עוד כתב החתם סופר שם שכל איסור העברת נחלה אינו אלא בשכיב מרע שאין המתנה חלה אלא בשעת מיתה ובא להפקיע הירושה אבל אם נותן במתנת בריא גוף מהיום ופירות לאחר מיתה לית לן בה שמחיים יכול אדם לעשות בשלו מה שירצה ע"כ

לכאורה נראה שבאופן זה אפילו כל נכסיו יכול לבזבז שלא אסרו אלא שמא יצטרך לבריות כ"כ בספר צדקה ומשפט פרק א' הערה כ"ז עיי"ש

ובפתחי חושן דיני ירושה פרק ד' הערה פ"ב כתב בשם התשב"ץ שהמחלק נכסיו לצדקה במקום שהיורש עני הרי זה עבירה והצואה בטלה ועיין מש"כ בזה באריכות בשו"ת אגרות משה חו"מ ח"ב סימנים מ"ט נ.

חיוב מעשר כספים האם הוי חיוב גמור או רק מנהג ?

הנה בדין זה כבר הלכו בו נמושות להלן השיטות בקצרה: יש אומרים דחיובו מהתורה עיין ספר חסידים סימן קמ"ד ובפירוש ברית עולם לרבינו החיד"א ולגר"א ז"ל באיגרתו ופתחי תשובה יו"ד ריש הסימן וערוך השלחן שם אות ה'

יש אומרים דאין חיוב כספים אלא מדרבנן עיין ט"ז יו"ד סימן של"א ס"ק ל"ב ושו"ת חות יאיר סימן רכ"ד

ויש אומרים דאינו אלא מנהג טוב ואף חיוב מדרבנן אין בו עיין ב"ח יו"ד סימן של"א ושו"ת חות יאיר שם וברכי יוסף יו"ד סימן רמ"ט אות ג'

ובשו"ת אגרות משה יו"ד ח"א סימן קמ"ט ובשו"ת מנחת יצחק ח"ה סימן ל"ד וח"מ סימן פ"ב ועיין בשו"ת יחזה דעת ח"א סימן פ"ג וחלק ג' סימן ע"ו ובשו"ת ציץ אליעזר ח"ט סימן א' מש"כ בהרחבה לכ"ע כל שנהג מנהג טוב פעם אחת על מנת לנהוג כן לעולם הופך להיות נדר מדרבנן וכן אם נהג שלשה פעמים בסתמא הוי נדר מדרבנן.

בענין היאך סדר החשבון של מעשר כספים וכמה צריך להפריש?

נחלקו האחרונים והביאם הפתחי תשובה בס"ק א' מה הדין באדם שבעסק אחד היה לו ריוח ובעסק אחר היה לו הפסד האם יכול לנכות את דמי ההפסד לעומת הריוח שהיה לו בעסק אחר

שיטת ספר שער אפרים סימן פ"ד שאם עשה חשבון בעסק אחד בפני עצמו ונמצא שהיה בו הפסד ואח"כ עשה חשבון בעסק אחר וראה שהרויח בו אינו יכול לנכות את סכום ההפסד ממה שהרויח עכשיו אבל אם לא עשה חשבון עד תום השנה וחישב כל החשבונות הריוח וההפסד מכל השנה אזי יכול לנכות דמי ההפסד מן הריוח וכיוצא בזה כתב בתשובת חוות יאיר בהשמטות לדף רע"א עי"ש

שיטת הנודע ביהודה תניינא סימן קצ"ח שהעיקר להלכה שאם הריוח וההפסד היה בשנה אחת לעולם ינכה זה בזה אבל אין לנכות משנה לחבירתה ונפקא ליה מעשר תעשר היוצא שנה שנה נדרש גם למעשר כספים ולענין שאר מעשרות נדרש שנה שנה שאין מעשרין מחדש על הישן ולא ישן על חדש וזה לא שייך לענין מעשר כספים וע"כ שנה שנה אתא לחשוב הריוח של שנה אחרי ניכוי הפסד של השנה והנשאר קובע למעשר ומ"מ מותר להפריש משנה לחבירתה מעשר כספים

וכתב בשו"ת שבט הלוי חלק ה' סימן קל"ג אות ט' שהעיקר להלכה כדעת הנודע ביהודה ועיין בברכי יוסף כאן אות ז' מש"כ בזה.

עוד כתב באהבת חסד שם דאם כשיעשה החשבון יראה שנתן לצדקה יותר ממעשר כיון שיש אומרים דאין לחשוב משנה על חבירתה יתנה מתחלה דאם יתן יותר למעשר יגבוהו לבסוף מהמעשר ונראה ברור דאם הרויח אדם בעיסקה והפריש מעשר מהריוח ואחר כך הפסיד בעיסקה השניה דאין לחשב למפרע לנכות מהמעשר שהפריש כיון דכבר הפריש וצריך ליתן הממון לצדקה ואין צריך לומר אם נתן כבר

הממון לצדקה דאין לנכות למפרע דכל התשובות הנ"ל מדברים אם עשה חשבון ולא הפריש אבל אם הפריש אינו יכול לנכות למפרע וכתב בספר חוות יאיר אם נוסע ליום השוק גם ההוצאה בכלל הקרן נחשב אבל בשאילת יעב"ץ חלק עליו שאין מנכה ההוצאה בכל ענין ובערוך השולחן פסק כחוות יאיר וע"פ בשו"ת שבט הלוי שם אות ד.

מעשר על מעות ירושה

כתב השל"ה דף רס"ב עמ' א' שגם מירושה שירש מאביו צריך ליתן מעשר אף שאביו היה נזהר כל ימיו במעשרות צריך ליתן מחדש וכ"כ באהבת חסד פרק י"ח סימן ג' בשם האליה רבה באו"ח סימן קנ"ו.

אבל בירושת קרקע ע' מה שכתב בשו"ת שבט הלוי שם אות ג' ס"ק ז' "נראה מסתימת המנהג שאין צריך ליתן מעשר מירושת קרקע וכל ניכסי דלא נידיי ולא שמענו מעולם שמי שניתן לו ודירה או בית לדור בו כמנהג היום בארץ ישראל שהיה צריך להפריש ממנו מעשר כספים מה שלפי המציאות היום בלתי אפשרי וכן ראיתי מובא בשם ספר יוסף אומץ ובמרבית המקרים אין למקבלי הדירה האמצעים להפריש סכום גדול כזה עכ"ל

בשאר דברים

כתב בספר מטה משה שצריך ליתן מעשר גם ממצאה ובספר חסידים סימן קמ"ד כתב דצריך לעשר אם מצא גניבה או הביאו לו גניבה וביאר זאת בפירוש מקור חסד לרב מרגליות דהיינו אם מצא מה שנגנב ממנו או שהחזירו לו הגניבה אחרי שנתיאש הוי כריוח וצריך להפריש משויו לצדקה

בענין הפריש מעות מעשר ואבדו האם חייב באחריותם ?

כתב הפתחי תשובה סוס"ק א' עיין בשו"ת ארבע טורי אבן סימן ו' שנשאל באחד ששה מעות מעשר שלו אצלו עד דאיתרמי ליה עניים הגונים או קרוביו שיתן להם וביני וביני הוציא המעות לצורכו ואח"כ כתב אליו אחד מקרוביו שישלח לו איזה סך לצורך נישואי ביתו ולא היו לו מעות מזומנים ושלח לו סחורה ע"י איש נאמן ונגזל

הסחורה בדרך האם המשלח חייב באחריות או לא והשיב דאילו לא השתמש האיש הזה במעות לצרכו רק אותם המעות שהפריש לשם מעשר היה שולח לעני ונאבד בדרך ודאי דאינו חייב באחריות ואף אם היה קונה סחורה באותם המעות לשלוח לעני להרוויח

אמרינן דגם כן היה פטור ולא אמרינן דפשע בקניית הסחורה אבל כאן שהשתמש במעות לצרכו ובא האונס מחמת הפשיעה שאילו שלח מעות קרוב לודאי שלא היה נגזל שהיה יכול להטמין א"כ המשלח חייב עכ"פ מדיני שמים ליתן מעות אחרים לעני עיין שם

וכתב בספר דרך אמונה בפרק ז' מהלכות מתנות עניים בבאור ההלכה בד"ה "ואחד" בזה"ל "ואם הפריש מעשר ונאבד או ששלח לעני ונאבד עיין בפתחי תשובה יורה דעה סימן רמ"ט סק"א בשם ארבעה טורי אבן שאם לא השתמש במעות אין חייב באחריותו וצ"ע מנ"ל דמנהג מעשר יוצאין בהפרשה לחוד דילמא אין יוצאין אלא שנותנין לעני ושמא סבירא ליה כיון דאסמיכינהו אמעשר תבואה יוצאין בהפרשה כמו התם

וכן משמע לשון המדרש להפריש אחד מעשרה אבל אלו שמתנין שלא יחול על זה שם צדקה עד שיגיע ליד העני כדי לצאת מחשש בל תאחר בודאי שחייב באחריותו

שוב הראו בחידושי חתם סופר לחולין דף קל"א ד"ה "שאני" דדעתו באמת דהמפריש מעשר ואיבדו אפילו באונס חייב ליתן אחרים מהטעם הנ"ל.

ובספר עלינו לשבח לרב יצחק זילברשטיין תשובה ק"ג כתב בזה"ל "מדברי החתם סופר בחדושו לחולין דף קל"א ד"ה שאני יוצא שהמפריש "כספי מעשר" ואבדו אפילו אונס חייב ליתן שנית מעשר כספים ואין ההפרשה פוטרת אותו והדבר דומה ללווה שהפריש כספים לפרוע חובו למלוה והמעות נאנסו ואבדו שפשוט הדבר שההפרשה אינה פוטרתו מתשלום.

והדברים מפורשים בחושן משפט סימן ש"א ו' וז"ל מי שהפקידו אצלו מעות עניים ופשע בהם ונגנבו פטור ומבואר בפתחי תשובה ו' שחייב בדיני שמים במה דברים אמורים כשאין זה הממון המופקד לעניי מקום זה אבל אם היה לעניים אלו והרי הוא קצוץ להם כגון שנתחייב ליתן סכום מסוים להכנסת כלה מסוימת הרי זה הממון יש

לו תובעים וישלם אם פשע ואם נתרם לשיבה יעו"ש בפתחי תשובה ובנתיבות ובנחלת צבי אם זה נחשב קצוץ.

אם יכול להפריש מעשר לפי האומד, או בדקדוק?

כתב הפתחי תשובה בסוס"ק ב' שכתב בתשובת חוות יאיר בהשמטות שבסוף הספר ששאל אחד ממנו להורות לו שנהג להפריש מעשר מן הריוח ונתרשלו ידיו באמרו שנודע לו בבירור שנותן לצדקה ומזונות לבניו ובנותיו אשר לצדקה תחשב יותר מחומש הריוח והשיב דלאו שפיר עביר ואינו יוצא ידי חובת מעשר בזה כמאמר חז"ל "ואל תרבה לעשר אומדות"

וכתב התוספות יו"ט דלאו דוקא להרבה לעשר אומדות ה"ה רק פעם אחת אסור אולם בספר משנת חכמים חולק עליו שאף אם נאמר שמעשר כספים יש לו דין מעשר עני מ"מ לענין להפריש מאומד לא דמי למעשר תבואה ויכול להוסיף אם ירצה ושפיר עדיף אם הוסיף עי"ש

וכתב בשו"ת שבט הלוי ח"ה אות ג' בענין מרבה במעשרות לבי נוטה יותר לסוברים שאין חשש בזה כמש"כ בתשובת מהרי"ל סימן נ"ר בשם הר"י אופנהיים וכן סוגיא דעלמא נוהגים ובפרט שעושה זה במקום שאין יכול לעמוד היטב על הריוח.

בענין מעשר כספים אם אפשר לעשות או לקנות ממנו דבר מצוה

הנה מרן השו"ע בסעיף א' דיבר רק מנתינת המעשר כספים לעניים אם עד חומש מנכסיו למצוה מן המובחר ואם עד אחד מעשרה במדה בינונית ומשמע שלצורך זה הוא שמיועד המעשר כספים ולא לשום צורך אחר גם אם הוא לצורך דבר מצוה וכן משמע מלשונו של הרמב"ם בפרק ז' מהלכות מתנות עניים הלכה ה' שמשם לקוחים דברי מרן וכ"כ הרמ"א ופוסק כן מפורש בשם המהרי"ל הלכות ראש השנה וז"ל "ואין לעשות ממעשר שלו דבר מצוה כגון נרות לבית הכנסת או שאר דבר מצוה רק יתגנו לעניים".

אולם הש"ך בס"ק ג' וכן הטי"ז בס"ק א' כתבו בשם המהרש"ל והדרישה שכתבו בשם תשובת מהר"מ שהעלה שכל מצוה שתבוא לידו כגון להיות בעל ברית או להכניס חתן וכלה לחופה וכה"ג וכן

לקנות ספרים ללמוד בהם אם לא היה יכולת בידו ולא היה עושה המצוה יכול לקנות מן המעשר וכתב הפתחי תשובה בס"ק ב' שלכאורה נראה שדברי המהר"מ אלו עומדים בניגוד לדברי המהרי"ל שברמ"א שהמהרי"ל והרמ"א סתמו בדבריהם לפסוק שאין לעשות ממעשר שלו דבר מצוה וקבעו שרק יתנו לעניים ואילו הר"מ מתיר גם לשאר מצוות.

אולם על פי דברי הבאר הגולה אות ה' שביאר את דברי הרמ"א לא פליגי כלל שכתב בזה"ל "פירוש שבלאו הכי מחויב על כל פנים לעשות מצוה זו ורוצה לפטור ממנה במעשר אינו רשאי אבל אי רוצה לעשות בו מצוה שאינו כבר מחוייב רשאי "נראה מדבריו שכוונת הרמ"א דוקא לדבר מצוה כזאת אשר גם אם לא יעשינו בכסף המעשר מחוייב ועומד לעשותה אלא שרוצה לפטור את עצמו ממנה ולקיימה בכסף המעשר שבידו ועל כן פוסק הרמ"א דאינו רשאי לעשות כן אבל אם רוצה לעשות בכסף המעשר מצוה כזאת שאינו מחוייב בה מודה הרמ"א ואין מחלוקת כלל.

בשו"ת ערוגת הבושם סימן ר"כ כתב דאם הפריש מעות מעשר מתחלה בדעה שיכול לנסוע לצדיק עבור יראת שמים וישלם הוצאות הנסיעה ממצות אלו היתר גמור הוא לכל הדיעות.

האם מותר לקנות ספרים מכסף מעשר ללמוד בהם ולהשאילו לאחרים?

כתב הט"ז בסוס"ק א' בזה"ל "ונראה לי שקונה בעדו ספר צריך לכתוב עליו שהוא מן המעשר למען ידעו בניו דבר זה ולא יחזיקוהו להם.

וכתב בתשובת חתם סופר סימן רל"ב והביאו הפתחי תשובה בס"ק ב' מי שמת והניח ספרים שכתבו עליהם שהם ממצות מעשר מקרוביו וישאילם לאחרים כל ימי חייו והאפוטרופוסים על יתומיו העניים המחוסרים לחם רוצים למכרם לפרנסת היתומים וטוענים שלא כתב אלא כל ימי חייו ואחר שמת יכולים למכרן והעלה שהדין עם האפוטרופוסים ויכולים למכרן.

ופסק בספר אהבת חסד פרק י"ט בס"ק ב' כדברי הט"ז שיכול לקנות ספרים מכספי מעשר וכ"כ בספר חכמת אדם כלל קמ"ד סעיף י"א וכתב אף דצריך להשאילן לאחרים היינו דוקא אם אין הוא צריך

להם אבל אם הוא צריך להם הוא קודם וכ"כ בשו"ת חתם סופר סימן רל"ב.

אם מותר לפרוע מסים מכספי מעשר?

כתב ה"ט"ז בס"ק א' שאסור לפרוע מהם מסים דהוי כפרוע חובו מהצדקה כתב בשו"ת שבט הלוי חלק ה' סימן קל"ג בגדר הוצאות ומסים ישנם כמה דרכים הדרך הראשונה יש סוברים שמנכים מן הריוח כל המסים בין הבדל בין מס כרגה למס הכנסה ושאר מסים וכן לענין הוצאות הבית דעת הכנסת הגדולה וקיצור שלחן ערוך שאין צריך להפריש מעשר רק ממה שנשאר אחר הוצאות ביתו ומחשבים זה כפי הוצאה מינימלית ולדרך זה מצות מעשר כספים דבר קל הוא ואפשר להרגיל עצמו בקלות.

וכתב השבט הלוי שם ודרכי להורות דבעלי הפרנסה קטנים כבני ישיבות שדוחקים עצמם לקיים מצות מעשר כספים יעשו ככנסת הגדולה ויורידו הוצאות הבית ולבני פרנסה מרווחים יחמירו כברכי יוסף ונהגו כדרך השני המובא להלן.

הדרך השני והוא כנראה הסכמת הפוסקים וכן הדעת נוטה שמסים והוצאות המסחר ובכלל זה מה שצריך לאכול או להלביש עצמו בשביל המסחר וכן מזון ונסיעות הכל מורידים מחיוב מעשר כספים כיון שהוא בגדר הוצאות אבל הוצאות הבית שהוא ובני ביתו אוכלים ושותים וכן מלבושים וכו' זה הריוח שחייב במעשר מלבד אם מחזיק אורחים או יתומים שפשוט שאינו חייב לעשר על זה.

הדרך השלישי שמחמירים שגם במסים יש הבדל בין מס הכנסה שהם מסי ריוח שצריך להוריד מהריוח ונחשב כאילו לא הרויח כלל זה אפשר להוריד מהחיובים משא"כ מסי כרגה כל גולגולת ושאר מיני מסים מהבית וכו' נחשבים כמו חוב ואינו פורע ממעשר. **והדרך השני הוא המובחר וכ"כ בח"ז סימן קצ"ה.**

אם רשאי לזון את בניו ממעות מעשר?

כתב ה"ט"ז שם שאע"פ שהזן בניו הקטנים הוי בכלל עושי צדקה בכל עת אינו רשאי לזונם ממעות מעשר כלומר אין לזון את בניו שהם למעלה מגיל שש ממעות מעשר אף שהוא בכלל עושה צדקה וכ"כ

הברכי יוסף ס"ק י"ח אבל דעת הש"ך בס"ק ג' והאור החיים הקדוש בספרו ראשון לציון וסיעתם כתבו בשם מהר"מ מרוטנבורג שמותר לפרנס את בניו ובנותיו הגדולים מגיל שש ממעות מעשר

וכתב בשו"ת אגרות משה חלק יורה דעה סימן קמ"ג דדברי הש"ך הם בבנים ובנות שיש להם היכולת לפרנס את עצמם אבל אם הם נגררים אחר אימם אז מחוייב ליחן להם מדין מזונות אשתו ואינו יכול לנכות זה ממעות מעשר ולפי זה בזמנינו דעד שנעשים גדולים ממש כמו בגיל או שנה ולפעמים יותר אין ביכולתם לפרנס את עצמם מן הדין מחוייב לפרנס אותם ולכן אין להוציא מזונותיהם ממעות מעשר קודם זמן הנ"ל ולפעמים ביותר דתלוי בכל בן או בת כפי מצבם עיין שם

אולם בשו"ת יחיה דעת חלק ג' סימן ע"ו דחה את דברי האגרות משה וסיים אין לנו אלא דברי מהר"מ מרוטנבורג והש"ך ושאר אחרונים שהתירו לפרנס ממעות מעשר את בניו ובנותיו הגדולים יתר על שש שנים אפילו הם סמוכים על שלחנו.

אם מותר ליתן ממעות מעשר לצורך הוצאות שעולה לשכור חבר טוב בשביל בנו?

כתב בשו"ת מנחת יצחק ח"ח סימן ה' אות ג' "הנה כיון שאינו בכלל המבואר בשו"ע סימן רמ"ה סעיף ו' נראה שיכול ליתן ממעות מעשר ומ"מ בתחילת ההפרשה יתנה שיכול ליתן גם לזה וגם בכה"ג אם אפשר אולי נכון להחמיר "

אם יכול לשלם שכר לימוד לבניו ממעות מעשר?

כתב בספר אהבת חסד פרק י"ט אות ב' דאסור לכ"ע לשלם ממעות מעשר שכר לימוד לבניו דזה הוי מצוה שמחוייב ללמד לבניו או לשכור להם מלמד ואין לפרוע חובו ממעות מעשר אבל לבני עניים אחרים מותר ומצוה רבה איכא וכ"כ בשו"ת טעם ודעת תליתאה ח"ב סימן צ"ו.

אם יכולים לשלם שכר לימוד הבנות ממעות מעשר?

כתב בשו"ת אגרות משה חלק ה' סימן קי"ג דאף שבבנות אין חיוב על האב ללמד להם תורה וא"כ אין זה דבר שבחובה ואם יש צורך היה שייך להתיר להם ליתן מכספי מעשר אבל בזמנינו שמחוייבים מדינא דמלכותא ללמדם בבית הספר שלהם ואם לא יתן בתו לבית ספר כשר להתחנך בדרך התורה והאמונה ושמירת המצוות יהיה מוכרח ליתן אותה לבית הספר של המדינה שהוא ח"ו ללא תורה וללא אמונה שזה מחוייב תמיד לראות שבתו תהיה כשרה להאמין בה' ובתורתו ולקיים כל מצוותיו אף בהוצאת ממון וממילא הוא דבר שבחובה

ומ"מ אם לפי חשבון המעשר שלו ניכר שהוא מרויח פחות מכדי הוצאותיו שמדינא פטור כי פרנסת עצמו קודם לכל אדם ומפריש מעשר למעלה יתירה ומידת חסידות ודאי אין להחמיר בזה עכת"ד

ובספר ליקוטי הלכות כתב לחלוק על דברי האגרות משה הנ"ל וכתב כיון דהכל שולחים לבית חינוך שלפי דעתם הוא הנכון לפי דעת הגדולים שבדור שלפנינו ז"ל הוי בגדר מצוה ואם התנה מתחלה יכול לשלם ממעשר כמו שכתבנו לעיל בענין הבנים ועיין שם מש"כ בשם ספר יחווה דעת.

אם יכול לקנות מקום ישיבה בבית הכנסת מכספי מעשר?

כתב בשו"ת מנחת יצחק ח"ח סימן פ"ג שאם בשעה שהתחיל להנהיג להפריש מעשר התנה שיכול לעשות מצוה לכ"ע שרי אבל אם עד עתה היה נוהג ליתן מעות מעשר לעניים דוקא ולא לצורך מצוה אין להתיר.

אם יכול להחזיק ביד אחיו ממונות מעשר כדי שימשיך בלימודו לאחר הנישואין שלו? ועוד ענינים.

כתב באגרות משה סימן קמ"ד יו"ד דיכול לעשות כן רק עם חלק מהמעות מעשר ועם החלק השני יעשה שאר צדקות

וכתב הפתחי תשובה בס"ק ב' שכתב התשובת חתם סופר בדבר השאלה באחד שהשיא בנו לבת תלמיד חכם והתחייב ליתן לתלמיד חכם בכל שבוע ג' זהובים שיזון הזוג על שלחנו שש שנים כדי שילמד הבן אצל חותנו התלמיד חכם והך עתה כבד עליו הדבר ורוצה ליתן

זאת ממעות מעשר והעלה דאם מיד בשעת נישואיך היה דעתו לשלם ממעות מעשר שפיר דמי ומ"מ מהיות טוב יחלק המעשר ויתך חציו לעניים דעלמא וחציו לבנו אך אם בשעת חיובו לא היה דעתו לזה אין אדם פורע חובותיו מהמעשר

וכתב בתשובת שבות יעקב ח"ב סימן פ"ה טעם למנהג בחתן וכלה שמשלמין ממעות מעשר כלי הזמרים ומשרתי סעודת נישואין וכתב שאסור ליקח ממנו שכר משרת ומשרתת בטענה דלפי רוב השכירות ימצא משרתת כרצונו שזהירה יותר בדבר איסור והיתר וכ"כ הברכי יוסף כתב בשו"ת זכרון יהודה סימן קצ"ב שאין לשלם ממעות מעשר לשדכן.

בענין מעשר זמן

כתב בשו"ת אגר"מ אה"ע (ד, כו, ד) הוריתי שכל ת"ח אף שצריך לעצמו והוא גדול מאד מחוייב ללמד מקצת זמן גם עם אחרים אף שמתבטל מתורת עצמו והבאתי ראיה מהא דר' פרידא שלימד לתלמיד קשה הבנה שהוצרך ללמד עמו ד' מאות זימני בעירובין דף נ"ד ע"ב אף שבזמן הזה היה יותר טוב אם למד לעצמו והיה לו שכר גדול חי ד' מאות שנה וכל דורו הביא בזכות זה לעוה"ב שלכאורה היה אסור דלעצמו היה עדיף דהוא למד עמו במקצת הזמן שמחוייב לבטל מתלמודו ולמד עם אחרים ומסתבר לי שהוא ג"כ שיעור מעשר עשירית הזמן שיש לו ללמוד תורה ואולי יכול להוסיף עד חומש וצ"ע לענין השיעור.

סעיף ב'

מקורות: בבא בתרא ט ע"א

עיונים: כתב הש"ך בס"ק ד' ע"כ נהגו בארצות האלו שהגבאי צדקה הולך בבית הכנסת שני וחמישי לגבות מעות צדקה מכל אחד ואחד ואפילו אם יתן הפחות שבמטבעות לבסוף יהיה יותר משלישית השקל לשנה ומנהג נכון הוא משמע מדברי הש"ך שאין צריך ליתן בפעם אחת הכל אלא פרוטה לפרוטה מצטרפת ואע"ג שבאורחות חיים להרא"ש כתב שיתן בסוף כל שנה זהוב וחצי היינו למידת חסידות אבל מדינא אין חיוב אלא בשלישית השקל לכל השנה

כדמשמע בש"ס ובפוסקים נחלקו האחרונים האם הלכה זו לכל אדם
או רק לעניים

מדברי הש"ך שכתבנו לעיל משמע שדין זה נאמר לכל אדם ואין
לחלק בין עני לעשיר

אבל הברכי יוסף באמצע אות ג' כתב בזה"ל "ומוכח דהא שלישיית
השקל היינו בדלית ליה מגרימה כלום ולרש אין כל עם כל זה חייב
בשלישיית השקל והכי משמע קצת מדברי הרמב"ם וכו' " משמע
שדין זה רק בעני אבל אדם אחר צריך ליתן כפי השיעורים שכתב
מ"ן אחד מעשרה וכו'

וכ"כ המעם לועז פרשת ראה י"ד כ"ב סעיף ל"ת בזה"ל "והם רנ"ו
פרוטות כנגד ינ"ו ימי החול שיש בשנה חוץ מערב שבת שטרוד בצרכי
שבת וכנגד רנ"ו כנפי החיות שמרוממות את הכסא וצדקה תרומם
גוי ואפילו עני שבישראל שמתפרנס מן הצדקה חייב לתת אחת לשנה
צדקה"

והסכום שלישיית השקל לימינו שש גרם כסף טהור מזוקק והחשבון
על פי מה שכתב בשו"ע יו"ד סימן ש"ה סעיף א' שהשקל הוא ששה
דרהם כסף וכל דרהם הוא שלשה גרם כסף נמצא ששליש השקל
הוא גרם כסף טהור

כתב בשו"ת מהרי"ל דיסקין ח"א סימן כ"ד שגם פחות משוה פרוטה
מקיים מצות צדקה וכן העלה בשו"ת בית יצחק או"ח סימן כ"א
אלא שמצדד שם לומר שאם נדר לתת צדקה אפשר שאינו יוצא ידי
נדרו בפחות משוה פרוטה.

סעיף ג'

מקורות: שם ע"ב

סעיף ד'

מקורות: מדרש משלי טו, יז

סעיף ה'

מקורות: בבא בתרא דף ט' שם

עיונים: בשו"ת ציץ אליעזר חלק י"ח סימן פ"א נשאל "על אודות ת"ח אחד גדול בתורה שתורתו אומנותו והוגה בה יומם ולילה ומרבה גבולו בתלמידים וכעת מטילים עליו ומבקשים ממנו להיות עוסק מספר שנים בצרכי ציבור בממדים רחבים בנימוק שיביא עי"כ רב תועלת לציבור נרחב ובתוכם בני תורה אם מותר לו לקבל עליו מינוי זה אשר בכנפיו תביא אותו לביטול תורה "בללמוד וללמד" או שאפילו מחויב בכך לטובת הכלל או דילמא שאין לו לקבל עליו מינוי כזה ומה גם כאשר פחות או יותר ימצא אחרים שאין תורתם אומנותם כל כך אשר יאותו לקבל עליהם מינוי כזה ואשר הם מוכשרים לכך פחות או יותר " ואחר האריכות העלה "מכל האמור נלענ"ד להלכה כי ת"ח שתורתו אומנתו ולומד ומלמד לאחרים ובתורתו יהגו יומם ולילה אין לו בהחלט להעתר לעתירה הבאה אליו לקבל עליו להיות פרנס ופה לציבור אפילו אם העותרים רבים המה ורמי מעלה אלא עליו להמשיך במתכונתו לעבוד את ה' בתורתו וביראתו ולהרבות גבולו בתלמידים כיד ה' הטובה עליו ואינהו בידהו ואנן בדידן.

סעיף ו'

מקורות: רמב"ם פ"י ממתנות עניים

שבת סג ע"א

עיונים: סדר העדיפות בנתינת צדקה

א. א. פרנסת עצמו קודמת לכל אדם ב. אביו ואמו ג. בניו למעלה

מגיל שש אח ואחות ד. אחיו מאביו ה. אחיו מן האם ו. שאר

קרובים ז. שכניו ח. עניי עירו ט. עניי ארץ ישראל י. עניי

ירושלים.

בחכמת אדם כלל קמ"ה סימן ב' סתם שלעולם מצוה להקדים את אשה כ"כ בספר צדקה ומשפט פרק ג' הערה נ"ב

וכתב בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"א סימן קמ"ט שאין לגבאים לומר לעני המחזר על הפתחים שהקופה הוא רק עבור אלו שאין מחזרים על הפתחים אלא צריך ליתן להם קצת גם מהקופה.

סעיף ז'

מקורות: בבא בתרא דף י'

עיונים: פסק מרן כדבריו בבית יוסף וז"ל "ולא יתן אדם של צדקה אלא אם כן יודע שהממונה עליה נאמן ויודע לנהוג בה כשורה"

חזינן שמרן השמיט את התיבה ת"ח דאזיל לשיטתו בבית יוסף שאין צריך ת"ח וכ"כ הש"ך בס"ק ח' עיין לקמן ריש סימן רנ"ו שכתב שם מרן בזה"ל "כל עיר שיש בה ישראל חייבים להעמיד מהם גבאי צדקה אנשים ידועים ונאמנים" גס כאן מרן כתב ידועים ונאמנים ולא הצריך שיהיו תלמידי חכמים

ובשו"ת שבט הלוי חלק ב' סימן קכ"ו כתב על דברי הרמ"א בריש סימן רנ"ו "וצריכים הגבאים שיהיו נאמנים וחכמים וכו' " פירוש נאמנים לבריות חכמים בתורה בדיני צדקה.

סעיף ח'

מקורות: כתובות דף סז ע"ב

סעיף ט-יב

מקורות: כר' אבא שם

סעיף יג'

עיונים: לכאורה היה נראה מדברי הרמ"א שיש לחלק בן נותן צדקה לעניים שאסור לפרסמו לבין אדם שמקדיש לצרכי ציבור ובית הכנסת שמצוה לפרסמו אולם מדברי הרשב"א בתשובה שהוא מקור דברי הרמ"א משמע שבכל דבר מצוה כן והיינו שמותר ומצוה לפרסם עושי מצוה וא"כ גם בצדקה לעניים כל שאינו עושה להתפאר מותר לפרסם שפלוני נתן כך וכך לקופה של צדקה וכן משמע מהראיות שהביא הרשב"א שכתב שהטעם לזה כדי לפתוח דלת

לעושי מצוה ומ"מ נראה פשוט שכל שיש חשש בזיון לעניים בכך כגון לפרסם שם העני שקיבל איסור גמור הוא כ"כ בספר צדקה ומשפט פרק א' סעיף ל"ג בהערה שם.

וכתב ה"ט"ז בס"ק ד' מש"כ הרמ"א "וראוי לעשות כן" הטעם לכך דנפקא מינה מזה שאז לא יוכלו הציבור לשנות אותו דבר למידי אחרינא כמו שכתב הרמ"א בסימן רנ"ט סעיף ג' שכתבו שם מרן ורמ"א בזה"ל "ישראל שהתנדב נר או מנורה לבית הכנסת אם נשתקע שם בעליה מעליה שאינה נקראת על שמו יכולים הציבור לשנותה אפילו לדבר הרשות ואפילו אם מוחה המתנדב מהרי"ק שורש קכ"ג קכ"ד ובשם רשב"א ותשובת הרא"ש ואם לא נשתקע שם בעליה מעליה אין יכולים לשנותו לדבר הרשות אבל לדבר מצוה יכולים לשנותו ואם היה המתנדב עובד כוכבים אסור לשנותה אפילו לדבר מצוה כל זמן שלא נשתקע שם בעליה מעליה וכל זמן ששם בעליה חקוק על הכלים שנתן לא נשתקע שם בעליה ירושלמי פרק בני העיר.

אולם הש"ך בנקודות הכסף חלק על ה"ט"ז וכתב בזה"ל "לחנם בדה טעם מלבו ואישתמיטתיה תשובת הרשב"א מקור דין זה שם מפורש טעם אחר ויש נפקא מיניה לדינא בין הטעמים ונראה שלא ידע כלל מקור דין זה שהוא מהרשב"א שבספרו טורי זהב לא נרשם מראה מקום על דין זה וגם בשו"ע שנדפסו כבר לא נרשם על כן כתב טעם אחר מלבו שאז לא יוכלו הציבור לשנות וכו' ולפ"ז היכא שהציבור רוצים לחייב עצמם שלא ישנו לא יכתוב שמו עליו והא ליתא דבתשובת הרשב"א סימן תקפ"א מפורש הטעם שלו שזו מידת תכמיש ומידת ותיקין כדי ליחן שכר לעושי מצוה ומידת התורה שהיא כותרת ומפרסמת עושי מצוה וכו' ומביא שם כמה ראיות על זה ומסיק מכאן אתה למד שהיו נוהגין לכתוב כן שמות המקדישים לשמים להיות להם לזכרון טוב על מצוה ולפתוח דלת לעושי מצוה עכ"ל עוד משמע שם ברשב"א דאפילו הקדיש כבר מותר שיכתבו שמו עליו ואין הציבור יכולין לעכב עליו עיי"ש "

וכתב הפתחי תשובה בס"ק ג' עיין בתשובת אמונת שמואל סימן ל"ה שנשאל ראובן שהיה גבאי צדקה ושכר פועלים לסייד ולכייר בית הכנסת במעות צדקה וכתב האומן וזאת נעשה בפקודת ראובן בן יעקב גבאי צדקה ולאחר כמה שנים עמדו הקהל וערערו על זה

וראובן השיב הגם שגביתי מעות מהקהל מאחר שטרחתי בשביל בית הכנסת כדין יכתב שמי עליו

והשיב דהדין עם הקהל דדוקא היכא שעשה בעצמו בגופו או בממון שלו יש לו זכות לכתוב שמו עליו ולא בכי האי גוונא שלא עשה בעצמו רק שכר פועלים במעות צדקה וגם מה שטוען דיש לו חזקה אינו כלום ורשות בידם למחות ע"ש ועיין בשו"ת צמח צדקה סימן נ' מה שכתב בזה וכתב בספר צדקה ומשפט פרק י"א הערה מ"א שהמעין יראה שבגוף התשובה משמע שהטעם הוא שזכותו של הגבאי יותר גדולה משל המתנדב ולכן אינו צריך לכתוב שמו עי"ש.

ובשו"ת אגרות משה יורה דעה ג' סימן צ"ה דן באריכות אם מותר לספר לאחרים מה שקיבל צדקה מפלוני עשיר מדין מברך רעהו בקול גדול ולאחר שהאריך באיזה אופן אמרו מברך רעהו וכו' כתב שאם יש לעשיר ליתן אין בזה איסור וכן אם יודע ומסתמא הוא כן שעדיין לא נתן מעשר או שיעור הראוי לו ה"ז מותר מדין כפיה לצדקה וצ"ע ובנ"ד שעשיר נדר ליתן צדקה למוסד וכשבא הגבאי ליקח שאלו העשיר מאין ידע לבקש ממנו וחושש שיקנוס לזה שסיפר לו כתב האג"מ שאסור להגיד לו ואם לא ירצה העשיר ליתן מה שנדר לו עובר בבל יחל " ספר צדקה ומשפט.

סעיף יד'

מקורות: ב"ב דף י ע"א

עיונים: כתב בספר צדקה ומשפט פרק א' הערה ד' "אגב יש להעיר בענין מה שמסבבים בבתי כנסיות ליטול צדקה שמן הראוי שלא לעשות כן בשעת ק"ש וכ"ש בשעת תפלה ואף בשעת חזרת הש"צ יש להמנע ובמ"ב סוף סימן צ"ב כתב שאף בשעת קריאת התורה הוא שלא כהוגן שמבטלין עי"ז מלשמוע קריאת התורה ועניית ברכו ומ"מ נראה שבדיעבד מותר לתת צדקה במקום שמותר להשיב מפני הכבוד ועי' שו"ת משנה הלכות חלק י' סימן י"ד ובדרך אמונה כתב שבאמצע התפלה פטור מצדקה מדין עוסק במצוה

אם יש חילוק בין תפלת ערבית לשאר תפלות?

הנה המדקדק בלשון הטור והשלחן ערוך יראה שכתבו קודם כל תפלה ולא חילקו בין תפלת ערבית לשאר תפלות

אולם הברכי יוסף בסימן רמש אות ב' כתב "רבינו האר"י זצ"ל היה נותן צדקה לגבאי בתפלת שחרית ובתפלת מנחה ולא בתפלת ערבית ובסימן רל"ה אות א' כתב "בערבית זמן דין גמור ולכן אינו זמן לתת צדקה כן כתבו גורי האר"י זצ"ל וכתב הרב החסיד מהר"ר יעקב צמח דגם בלילה הצדקה מועלת אך אין התיקונים והכוונות שוות.

וסיים היביע אומר שם "ולכן פעמים רבות שנזדמן לנו להתרים את הקהל בסוף שיעור תורה שמתקיים בלילה לא היינו דוחים הדבר כלל כי הקהל מתאסף בלילה לשמוע השיעור ומצוה גוררת מצוה ואם לא עכשיו אימתי ולכן היינו מתרימים את הקהל בלילה לצורך עניים ואביונים או יתומים ואלמנות וכיו"ב וכל שכן שיש להתיר להתרים את הקהל בלילה לצורך מוסד של תורה כגון ישיבות או תלמודי תורה כשיש צורך דחוף להתרימם בלילה ואע"פ שכתבנו בשם הפתח עיניים שבשאר צדקה לא נכון לעשות בלילה מ"מ אין זה מוכרח עי"ש בהרחבה "

ע"ע בשו"ת יביע אומר חלק ה' יו"ד סימן כ"ה אות ו' שהאריך שהמנהג לעשות פדיון הבן בלילה מנהג נכון הוא ואין לחוש לאיסור נתינת צדקה בלילה.

סעיף טז

עיונים: כתב בשו"ת שבט הלוי ח"ג סימן קצ"ט שפשיטא דכאן מדובר שאין עניים תובעים ויש לפניו קופה של צדקה או לצורך בית הכנסת בזה עניני בית הכנסת קודמים משא"כ בסיפא מדובר שיש חולים עניים הוי גדר של קיימי עניים לפנינו שתובעים חלקם דיש צורך שעה לעזור דודאי קודמים לכל עניני בית הכנסת בין ליבנות בין עניני מצות בית הכנסת ובגדר מצות בית הכנסת משמע מתשובת מהרי"ק אפילו מצות בית הכנסת כגון נר למאור קודמים וכ"ש בנין בית הכנסת

וחלק עליו הערוך השולחן שעיקר מצות בית הכנסת עדיף ממצות צדקה. היינו בניך בית הכנסת אבל מה שמוסיפים ביפוי וקישוט או ריבוי נרות אין זה מעיקר מצות בית הכנסת וצדקה לעניים עדיף ובספר חקרי לב יו"ד סימן קי"ד כתב שם המר"ש יפה חילוק זה לגבי צדקה לתלמוד תורה ואם אין בית הכנסת אז ת"ת נדחה ועל זה הקשה שתלמוד תורה עדיף מבנין בית הכנסת וכתב בשו"ת שבט הלוי ח"ה סימן קל"ד שהדעת נוטה לדברי החקרי לב שגם אם אין בית הכנסת אין עצם התפלה נידחת עכ"פ ליחיד וגם בציבור אפשר להתאחד ולהתפלל באיזה בית פרטי הילכך תלמוד תורה לנערים עדיף.

סימן רנ סעיף א

סעיף א'

מקורות: ברייתא כתובות דף סז ע"ב

עיונים: כתב הבית יוסף שהחיוב לתת די מחסורו אינו חל על היחיד אלא מודיע צערו לרבים ובין כולם יתנו לו די מחסורו, אולם משמעות הטור שהחיוב גם על היחיד לתת לעני די מחסורו ודחה דבריו הבית יוסף להלכה כתב מרן בסעיף א' את דברי הטור לעיל והרמ"א כתב את דברי הבית יוסף וז"ל הרמ"א "הגה ונראה רכל זה בגבאי צדקה או רבים ביחד אבל אין היחיד מחויב ליתן לעני די מחסורו אלא מודיע צערו לרבים ואם אין רבים אצלו יתן לו היחיד אם ידו משגת בית יוסף ודלא כמשמעות הטור וכמו שנתבאר בסימן רמ"ט " וכתב הב"ח לחלוק על דברי הבית יוסף והרמ"א שהחיוב גם על היחיד ליחן די מחסורו אם ידו משגת וכתב שכ"כ הרמב"ם בפרק ז' מהלכות מתנות עניים ליתן צדקה וכו' לפי מה שמחסר העני אתה מצווה ליתן לו וכו' וכן דעת הגר"א כב"ח וכתב הש"ך בס"ק א' ואין מכל זה הכרח ויש לומר דכל זה מיירי בשאין רבים אצלו או שאין יד הרבים משגת לסייע לו

חזינן מכל הנ"ל שהחיוב של די מחסורו יש בו קולא וחומר אחומרא דדי מחסורו מחוייבים ליתן ולא פחות מזה וקולא דדוקא די מחסורו ולא יותר שאין מחוייבים לעשרו החיוב בזה על הרבים אלא

אם כן אין הרבים רוצים לקיים חובם והוא יכול ליתן כל מחסורו
חייב ליתן

כתב בשו"ת שבט הלוי ח"ד סימן ק"ל וח"ה סימן קל"ד ח"ט סימן
ר"ב וח"י סימן י"ג ולענין אם אוספים כסף לצורך הכנסת כלה וחתן
והסכומים האלה אינם הולכים לצרכי חתן וכלה הנחוצים ביותר
אלא לצורך דירה וריהוט ויש אפשרות לחתן וכלה לגור כהיום בכבוד
במקום תורה קצת רחוק בזול הרבה יותר אינו בגדר נתינה לעניים
ואין בזה חיוב על הציבור וכ"ש על היחיד.

כתב בספר דרך אמונה (מתנות עניים פרק ט' בבאור ההלכה ד"ה
"לא יטול") דנראה פשוט שכל דין זה שאסור ליטול אם יש לו ר' זוז
דוקא שנוטל צדקה לצורך פרנסתו אבל אם הזדמן לו הוצאה
מיוחדת או איזה צורך מיוחד כו"ע מודים דאע"פ שיש לו פרנסה
לשנה מותר לו ליטול צדקה

ויותר נראה דלא נחלק אדם מעולם שאם יש לו צרכים שצריך אפילו
סוס ועבד שיכול ליטול צדקה וצריך ליתן לו אע"פ שיש לו ר' זוז
דזהו די מחסורו אשר יחסר לו

ודוקא לצרכיו של שנה זו אבל לצורך צרכיו לשנה אחרת אסור לו
ליטול מיהו דברים שלא יספיק בשנה הבאה לסדר כגון לצורך נשואי
בניו וכה"ג מותר ליטול בשנה זו דהוי כצרכי שנה זו.

ומתנות לאביונים אפשר דדינה כמתנות עניים כיון שהוא קצוב עליו
וכתב עוד שם בבאור ההלכה ד"ה "היו לו" בזה"ל "נראה שהלומדים
בכולל או בישיבה ויש להם שם שכירות קבועה כל חודש כדי צרכם
לחודש זה כיון שהנהלה לא התחייבה לתת להם אלא אם יהיה
להם ואם לא יהיה להם אי אפשר לתובעה לדין או שהרשות ביד
הנהלה לשלחם כשירצו דינם כעניים ממש המתפרנסים מן הצדקה
ומותר להם ליטול צדקה ולקט שכחה ופאה ומתנות עניים אם אין
להם מאתים זוז אבל אם הנהלה התחייבה ליתן גם משלהם אם
לא יהיה להם וגם אי אפשר לסלקו תוך השנה אז הוי כאילו יש להם
פרנסה לשנה וכן כל כהאי גוונא.

סימן רנא סעיף ג, ו-י

סעיף ג'

מקורות: כתובות דף נ ע"א

עיונים: עיין היטב מה שנתבאר לעיל רמ"ט סעיף א' אם יכול לשלם שכר לימוד בניו ובנותיו ממעות מעשר.

סעיף ו'

מקורות: אבות פ"א מ"ה, בבא מציעא דף ס ע"ב

עיונים: כתב הש"ך בס"ק י' את דברי הטור ובשו"ת שבות יעקב ח"ב סימן פ"ה כתב השואל שמסיום דברי הטור והש"ך "ותחשב לו לצדקה" משמע שמותר ליתן מעות השכירות ממעות צדקה אלא שמסתפק דאפשר רק ממעות צדקה שאין להם שיעור אבל ממעות מעשר אסור משום שהוא כפורע חובו והשבות יעקב דחה דמ"ש בטור ויחשב לו צדקה כונתו לזכות אבל לא לחשבון צדקה.

ודע דאפילו איש עשיר דלא שייך בו מצות והחזקת בו מצוה לשוכרו לפני ששוכר גוי ואפילו אם יש לו נפקא מינה מזה קצת בדמים גם כן הישראל קודם וכ"ש אם הוא פועל עני שיש בו ג"כ המצוה דהחזקת בו.

כ"כ באהבת חסד ח"ב פרק כ"א, וכתב שם בחלק א' פרק ה' ס"ק י"ב שאם המחיר קבוע והישראל רוצה להעלות את המחיר אין צריך לשוכרו.

וכתב בספר צדקה ומשפט פרק א' הערה פ"ד "ומ"מ נלע"ד שאם מוסיף על דמי השכירות הראוי לו וכן כשקונה ממנו ומוסיף על מחירו שפיר נחשב התוספת על חשבון צדקה וגם ממעות מעשר יכול להוסיף.

סעיף ז'

מקורות: ב"ב דף ט, ע"א

עיונים: כתב בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"ב סימן קמ"א ענף ג' עמ' ר"מ שאין עיקר מצות צדקה אלא בעניני אכילה ושתיה ומלבושים

ולא בקניית דברים הצריכים למצוה חוץ מד' כוסות בליל פסח ונר חנוכה וכן לשלם שכר למלמד לבני עניים חולה וליתן מעות לקנות תפילין מזוזה וציצית אינו ענין צדקה אלא דבר גדול הוא במה שעושה שיוכל העני לקיים מצותה.

אולם בשו"ת ציץ אליעזר חלק ט"ו סימן ל"ב ד"ה "חשוב" כתב שכופין את האב מתורת צדקה לקנות תפילין לבן חרש עיי"ש.

סעיף ח'

מקורות: כתובות דף סז

עיונים: כתב הש"ך סימן רמט ס"ק י"א בזה"ל "ובתשובת הר"מ אלשקר סימן ע"ב כתב דדוקא יתומות אבל לא ידעתי אם יכולים הקהל להשיא עניה שאין לאביה יכולת להשיאה בדבר של הקדש ששם בעליו עליו ואם נקרא זה דרך של מצוה וכו' עיי"ש.

וכתב בשו"ת שבט הלוי סימן קל"ד אות ו' שמרהיטת לשון הש"ך שכתב ובתשובת וכו' משמע כאילו בא לחלוק על המחבר מכח תשובת מהר"מ אלשקר והמעין יראה דשני דברים נפרדים הם דהמחבר דיבר אם יש מעות בכיס של צדקה ואין צריך לשנות שום דבר והנידון איזה מצוה קודם ועל זה אמר המהרי"ק שלהשיא בתולות עניות אין לך מצוה גדולה מזו ובזה אין חילוק בין יתומה או לא או בת ת"ח או בת עם הארץ והר"מ אלשקר איירי שהאב הקדיש איזה דבר לבית הכנסת ועדיין שמו עליו ורוצה לשנותו לצורך נישואי הבת בזה כתב בתשובה שם דלאב ודאי אסור והטעם פשוט דאין בידו לבטל מה שהקדיש כבר אבל הציבור עצמן יכולים לשנות לדבר מצוה ובזה דן הר"מ אלשקר אם נקרא נישואי בת ישראל דבר מצוה ופשיטא ליה שנישואי יתומה שהמצוה הזאת מוטלת ג"כ על הציבור כיון שאין לה גואל יכולים לשנות עבודה. וכתב בשצט הלוי שם ויראה לעני"ד דמכל מקום אם עשה העני כל טצדקי שבעולם ולא עלה בידו להשיא בתו ממילא היא מוטלת על הציבור ודינה כדין יתומה בזה עיי' בספר צדקה ומשפט פרק ג' הערה ג' מש"כ בזה ועיין מש"כ בזה בהרחבה בשו"ת ציץ אליעזר חלק י"ח סימן ע"ג דהעלה שם שנישואי יתומים קודמים לנישואי יתומות.

ומש"כ מרן לקמן בסימן רנ"א סעיף ח' "וכן אם באו יתום ויתומה לינשא מקדימין להשיא היתומה" שם מדובר שלבסוף ישיאו את

היתום רק השאלה מי קודם אז קודמת היתומה משום שבושתה מרובה אבל אם יש ביכולת להשיא רק אחד מהם ואת השני לדחות יתום קודם ליתומה שמצווה על פריה ורביה.

סעיף ט-יג

מקורות: משנה סוף הוריות, רמב"ם סוף פ"ח ממתנו"ע, ב"מ דף לג ע"א. ב"ב דף ט ע"א.

עיונים: כתב האור החיים הקדוש בספרו ראשון לציון שאסור מדינא ליתן לרב מכיס של צדקה משום דאין לפרוע חוב ממעות צדקה וכתב בשו"ת שבט הלוי ח"ה סימן קל"ו אות צ' שאין טעם זה חולק על הרמ"א ושניהם אמת ויש כאן שני דינים

א. מדובר בצדקה שהקדישו סתם לצדקת עניים ורוצים לפרוע מזה התחייבות שלהם לרב העיר שלא הוטל מעיקרא על כיס של צדקה אלא הוא התחייבות בפני עצמו בזה נכון טעם הראשון לציון דאסור משום דהוי פרעון חוב מכיס של צדקה

ב. מדובר במקום שעשו כיס אחד שהוא גם לצדקה וגם לרב באופן שהנתינות לרב מעורבים בתוך כיס של צדקה דאף שאין מקפחים בזה את הכיס של צדקה מ"מ גנאי הוא לרב שלהם, ולכו"ע אם יש קופת הקהל שמשלמים מזה לרב וגם הצדקות ואינו מיוחד לצדקה דוקא פשיטא דאין גנאי.

סעיף יד'

עיונים: הט"ז כתב בס"ק וי בזה"ל יוואין כאן קושיא דודאי אין לך דבר עומד בפני פיקוח נפש אלא דהתם אומר דיותה יש זכות למי שזוכה לעסוק בתורה ולא בא לידו הצלת נפשות ממי שבא לידו הצלת נפשות ועל ידי כך צריך לבטל תלמוד תורה ולעסוק בהצלת נפש ויליף לה ממרדכי בלשן שתחילה שלא בא לידו עסק של הצלת נפשות היה חשוב בעיני חכמים יותר סמה שאחר כך בא לידו המצוה של הצלת נפשות והוצרך לבטל תורה כדאיתא שם שלא מנאו אותו חכמים כמו תחילה "ובסוף דבריו כתב הט"ז דלא כבעל הדרישה שכתב בתירוץ קושיא זאת דאם הוא בענין שאין יכול לקיים שניהם אז תלמוד תורה קודם וזה אינו.

וכתב בשו"ת שבט הלוי ח"ה סימן קל"ו סוף אות ד' בזה"ל "והכי אמת כמש"כ הטת דפיקוח נפש עדיף וגדול תלמוד תורה מפיקוח נפש שאמרו בפרק קמא דמגילה היינו לענין איכות הזכות ומה שנדפס מן הצד מבעל מלואים דיש הבדל לדינא בין פיקוח נפש דרבים לשל יחיד דבשל רבים ת"ת עדיף מפיקוח נפש ויעסוק בת"ת ולא בפיקוח נפש ושאני רבים דנפשי זכותיהו ואין הקב"ה נטשם עם כל הראיות שהביא לזה אין הדברים נראים כלל להפקיר פיקוח נפש של רבים יותר משל יחיד וכל הראיות שהביא אינם לגופו של ענין דין פיקוח נפש.

סימן רנב סעיף א, יב

סעיף א'

מקורות: ב"ב דף ח ע"א, וברמב"ם, ושם דף ג'

עיונים: עיין פתחי תשובה, ועיין בספר דרך אמונה פרק ט' ממתנות עניים בבאור ההלכה סוד"ה "לשו"פ" השיג על תחלת דברי הרדב"ז וכתב שם בזה"ל "א"כ פשיטא שמתנות עניים יכול לזכות על ידי אחר ואפילו אינו גבאי צדקה ולפ"ז כל שכן צדקה שמותר לתת לעשיר שאוסף עבור עני וזה כל דין גבאי צדקה.

ותמוהים מאד דברי הרדב"ז שהביא הפתחי תשובה יו"ד סימן רנ"ג ס"א דמי שיש לו ר' זוז ואוסף עבור אשתו ובניו שבעבורם אין לו מאתים זוז אין לו ליטול מצדקה רק בתורת מתנה ע"ש ופלא גדול דאטו גרוע מגבאי צדקה שאוסף עבור עני ולמה לא יוכל ליטול עבורם עד שיהיה לו ר' זוז עבור כל אחד ואחד מבני ביתו שזה שיעור פרנסתו לשנה.

והעלה להלכה שם בדרך אמונה בס"ק פ"א פ"ג שאם יש לאדם אשה ובנים אם אין לו לכל אחד מהנפשות מאתים זוז מותר לו ליטול צדקה עבורם עד שיהיה לכל אחד מאתים זוז לשנה דאל"כ הם נחשבים עניים וכן כתב בספר לקוטי הלכות שכ"כ הרב ב"ש והרקנטי והאור זרוע. וכתב בספר דרך אמונה פרק ז' ממתנות עניים בס"ק י"א דאע"פ שרואים את העני מתפרנס דרך כבוד אין בכך למשוך יד שלא ליתן לו אדרבא ראוי להפליגו במתנותיו שאפשר

שהעניינים חוששים לפעמים ליחוסם ומדרגת מעלתם ולא משום תענוג הם עושים אלא מדרך מעלה.

בענין צדקה לבן עשיר.

כתב הרמ"א בסימן רנ"ג סעיף א' בזה"ל "וכל מי שהוא עשיר אסור ליתן לבניו אע"פ שהם גדולים אם הם סמוכים על שלחן אביהם מרדכי פ"ק דב"מ בב"י ס"י רנ"ב וכל זה דרך צדקה אבל דורון וכבוד יכול לקבל אדם כדאמרינן הרוצה ליהנות יהנה כאלישע מרדכי מהגהות דב"ק " וכתב הבאר הגולה באות ו' וסיים שם אע"פ שהיה לו הרבה יותר ממאתים זוז יכול לקבל דורון מיהו לעיל בסימן רמ"ו סעיף כ"א כתב הרמ"א שמותר לקבל דוקא דורון מועט.

אם הותירו ממעות המגבית (ועיין סעיף ו')

כתב בשו"ת איסורי יושר ח"א סימן קנ"ט שאם ידעו הגבאים שישאר מותר אפשר דהוי זכיה בטעות ולא זכה העני במותר ומצד הדין אפשר שהיו צריכים להחזיר המעות למתנדבים ועכ"פ ברשות המתנדבים רשאי הרב לשנות וליתן לעניים אחרים ובשו"ת לבוש מרדכי תנינא יו"ד סימן קי"א מצדד לומר שבמקום שידעו שישאר מותר לא זכה העני.

והברכי יוסף כתב מה שעושים בכפרים לעניים המסבבים שמתנדבים הבעלי בתים והגבאי מקבץ הכל ונותן לעני ההוא שהתנדבו לשמו פחות לא יפה הם עושים ויש לתקן שהגבאי יפסוק קודם עם העני סך קצוב שאם הנדבה תעלה פחות ישלים הגבאי ואם יותר יהיה לכיס הצדקה כ"כ הרב בשו"ת בית יהודה ח"ב סימן ט' מבואר מכל הנ"ל שאין הגבאי רשאי ליטול המותר ואם ירצה הגבאי צריך להתנות עם העני שיתן לו את הסך הקצוב ואם תעלה הנדבה פחות ישלים ממנו ואת המותר ברשות הנדיבים יפיל לכיס של צדקה.

וכתב בספר צדקה ומשפט פרק ט' הערה י"ד בזה"ל "ובדין הוועדים המוקמים בזמננו שעושים מגבית חרום לעזרת אלמנות ויתומים ל"ע נראה שלכתחלה יפרסמו שהמעות ניתנים ע"ד רב מסוים או ע"ד חברי הוועד ובכה"ג פשוט שרשאים לקבוע מה יעשו במותר ואפילו

לקבוע כמה לחלק והשאר יחלקו לפי ראות עיניהם ואף אם לא פרסמו כן אפשר שמכיון שנותנים ע"ד הגבאים מותר להם להחליט ולקבוע.

סעיף יב'

מקורות: משנה פ"ז דבבא מציעא

עיונים: עיין רמ"א אבל הגר"א והחכם צבי בתשובה בנספחות סימך י"ג חולקים ודעתם דהתוספתא הנ"ל מדברת על בעל הבית שמחלק מעשרותיו דאינו יכול ליתנו לבעל חוב בטובת הנאה שלו וכאותם שאמרו בבכורות כו כהך לוי ועני המסייעים בבית הגרנות עליהם נאמר שיחתתם ברית הלוי והאור זרוע הלכות צדקה סימך י"א הביא את דברי רבינו שמחה שגם חולק על האבי עזרי ופירש בתוספתא פירוש שלישי שאיך יוצא בעל הבית ידי נתינת צדקה קודם שבא לידו של עני תחלה כלומר אסור לבעל הבית לקחת את המעשר עני לפרוע חובותיו של עני אע"פ שדעת העני באמת לפרוע מזה מכל מקום כיוך שעדייך לא בא ליד העני לא יצא ידי נתינה.

ועיין שו"ת שבט הלוי שהכריע כיון שהסנימו לדעת הראב"ה והאור זרוע אע"פ שהגר"א כאך חולק דחייב לשלם גם מכספי צדקה מכל מקום קשה לחלוק על הסכמת השלחן ערוך ובפרט דהרדב"ז בחלק די סימן אלף מאתים שלושים הכריע לגמרי כשו"ע וכתב הרדב"ז בזה"ל "ותו דעל כרחך לא פליגי אלא בצדקה מרובה אבל בצדקה מועטת הקצובה בכל שבוע לפרנסו לא אמרה אדם מעולם שאם העני מרויח פרנסתו למה יטול מן הקופה ואם אין מרויח פרנסתו איך יעלה על דעת שימות ברעב ויפרע לבעל חוב הילכך בנדון אפילו הגיע ליד העני לא יטול אותו בעל חוב ומעשה היה במצרים שהיה בעל חוב גובה מן הגבאי יותר משנה עד שנודע לי וחייבתיו להחזיר לקופה של צדקה מה שנטל.

אם יכול המלוה לקבץ צדקה מאחרים לצורך פירעון החוב שהעני חייב לו?

אם מודיע לנותנים לשם מי הוא מקבץ ולא יזו מטרחה נראה פשוט שמותר אבל אם אינו מודיע מסברא נראה שאינו יכול לעשות כן שהרי קיימא לן שמצדקה סתם אין פורעים חובות ומ"מ אפשר שאם מודיע עכ"פ לעני אע"פ שאינו מודיע לנותנים שפיר דמי שהרי לדעת כמה פוסקים הרי זה כנותן לעני וחוזר וגובה ממנו וליתר שאת יתן המעות לעני כדי שיחזרם לו לפירעון חובו כ"כ בספר צדקה ומשפט פרק ב' ההערה נ"א בסוף הדיבור, ובשו"ת מנחת יצחק חלק ה' סימן ל"ד אות ח' נשאל מה דינו של אדם המוותר לבעל חובו עני מחובתו האם יכול לנכות ממעשר כספים שלו והשיב אחר האריכות שם והעלה שהעצה הטוב שיתן המלוה המעשר לידו של העני ואומר לו שנותן לו שהוא מעשר ושנותנו לו כדי שיפרע חובו ובמקום שאינו מוצא את העני וכדו' יכול לחשוב זאת בכלל ההוצאות וינהג כמו שכתב בספר אהבת חסד פ"יח אות ב' לעשות חשבון בכל חצי שנה או עכ"פ בכל שנה ואם יזדמן לו ח"ו הפסד בתוך זמן זה ינכה מחשבון הריוח וא"כ גם כאן יחשב בחשבון ההוצאות גם את חובו של העני עיי"ש.

סימן רנג סעיף א, ב, ט-יב

סעיף א'

מקורות: משנה סוף פאה, כתובות סח ע"א

סעיף ב'

מקורות: טור בשם יש אומרים

סעיף ט'

מקורות: כתובות סז ע"ב

סעיף י'

מקורות: שם ברייתא ע"ב

סעיף יא-יב

מקורות: פסחים נג, ביצה לב ע"ב

סימן רנד סעיף א

סעיף א'

מקורות: מימרא דרב נחמן סנהדרין דף כז ע"ב

קנח זורע הלכות צדקה – סימן רנ"ד צדקות

זאת חקת התורה :

א. אסור לישראל ליטול צדקה מעכו"ם, ויש אוסרים אפילו בצינעה, ויש אומרים שלא אסרו בצינעה אם העכו"ם נותן גם לעניי עכו"ם, ואם אין הישראל יכול לחיות אא"כ יקבל צדקה מן העכו"ם, ואי אפשר ליטול בצינעה, מותר ליטול מעכו"ם אפילו בפרהסיא.

ב. יש אומרים שאם העכו"ם נותן בין לישראלים בין להעכו"ם שבטבעו רחמן ואינו נותן ביחוד לישראלים מותר לקבל ממנו.

ג. יש אומרים שהאיסור לקבל מעכו"ם דוקא בגבאי שמקבל לתת לאחרים ולא לצורך עצמו, אבל כשמקבל לצורך עצמו מותר לקבל, אמנם אין לנהוג כן לכתחלה.

ד. יש אומרים שמעכו"ם שאין עובדים עבודה זרה מותר לקבל.

ה. מותר לקבץ נדבות מעכו"ם בשביל בנין בהכ"נ כשא"א בלא"ה (שו"ת תשורת שי), אבל אם אפשר בלא"ה אין לקבל מהם בשום אופן משום חילול השם.

ו. יש אומרים שהאיסור לקבל הוא דוקא משר ומושל.

ז. אם העכו"ם הפקיר הממון קודם שבא לרשות ישראל, מותר לישראל לקבל הממון ולהוציאו לכל מין צדקה שרוצה, דנחשב כאילו היה רשות אחר באמצע (חכמת שלמה). (ליקוטי הלכות על הלכות צדקה)

זורע צדקות הכהן, דוד בן יהודה עמוד מס 192 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

אם מותר לקחת צדקה ממומר?

מותר לקבל ממומר לחלל שבת בפרהסיא צדקה לצורך עניים ואם רוצה לתרום לצורך בית הכנסת כתב הרמ"א לאסור.

וכתב בפסקי תשובות חלק ב' עמ' רצ"ה אולם בדורות האחרונים שבעוה"ר נתרבו עוזבי הדת ומחללי שבת נעשתה שאלה זו מצויה ביותר האם מותר לקבל מהם תרומות למוסדות ולהחזקת תורה

וכדו' ועפ"י הדברים דלעיל בהסתמך על גדולי הפוסקים שס"ל שהמבי"ט חולק על הרמ"א ומתיר בכל ענין וכיון שהש"ל יו"ד ס"י רנ"ד סק"ה והמג"א שם הביאו דבריו להלכה הסכימו גדולי האחרונים להתיר לקחת מהם תרומות לצורך בניית ביהכ"נ וביהמ"ד ושאר מוסדות תורה ולצורך החזקת תורה ולצורך עניים ושאר ארגוני חסד ובצירוף שרובם תינוקות שנשבו ואינם מחללי שבת להכעיס.

סימן רנה סעיף א-ב

סעיף א'

מקורות: פסחים קיג ע"א, ב"ב ק"י ע"א

עיונים: בענין אדם שיכול לעבוד ואינו עובד האם יש בו חיוב צדקה כתב בספר אוצר הידיעות חלק א' עמ' רט"ו "עני שאינו רוצה לעבוד באם יכול לעבוד ואינו עובד ומכח זה נעשה עני אם יש בו חיוב צדקה מצינו במדרש ויקר"ר ל"ד ד' עשיר ורש עשיר זה שעשיר בנכסים ורש זה שרש בנכסים עמד רש ענש העשיר אמר לו תן לי ולא נתן לו וכי אמר העשיר לאותו העני לית את אזיל לעי ונגיס חמי שקיין חמי כרעין חמי כרסיון כמי קפדון פירוש למה אי אתה הולך ויגע במלאכה ראו רגליו ראו כרסו ראו בשרו השמן א"ל הקב"ה לא דיך שלא נתת לו משלך מאומה אלא במה שנתתי לו אתה מכניס לו עין רעה לפיכך קהלת ה' והוליד בן ואין בידו מאומה מן הכל מה דהות ליה לא ישבוק לבריה ונסיב מומא לנפשיה מכל מה שיש לו לא ישאיר אחריו לבנו ויגרום מום לעצמו לפיכך משה מזהיר את ישראל וכי ימוד אחיך הרי מפורש שגם אם יכול לילך לעבוד עדיין יש בו חיוב צדקה.

וכן יש להוכיח מדין מפקיר ממונו שיכול ליטול מתנות עניים כמבואר בב"מ ט' ב' ועוד מיגו דאי בעי מפקיר נכסי והוי עני ממילא מי שיכול לעבוד ואינו עובד עכ"פ יש בו חיוב צדקה וכבר מצינו מפורש בסמ"ק מצוה כ' שכתב "לא תאמץ שלא תאמר מה לנו לסייע

לפלוני אם היה רוצה היה מרויח יותר מצרכו תלמוד לומר לא תאמץ" הרי שחייבים ליחן צדקה גם אם יכול לעבוד.

אמנם בכלי יקר שמות כ"ג ה' כתב ומכאן תשובה על מקצת עניינים בני עמנו המטילים את עצמם על הציבור ואינם רוצים לעסוק בשום מלאכה כי דבר זה לא צוה ה' כי אם "עזוב תעזוב עמו" כי העני יעשה כל אשר ימצא בכוחו לעשות ואם בכל זאת לא תשיג ידו אז חייב כל איש מישראל לסעודו ולחזקו וכן מצינו בשו"ת חתם סופר יו"ד סי' רכ"ט כל זמן שיכול להתפרנס ממעשה ידיו לאו כל כמיניה להטיל עצמו על בניו.

סעיף ב'

מקורות: משנה סוף פאה, רמב"ם סוף הלכות מתנת עניים

עיונים: צינו ברמב"ם פ"י ממתנות עניים הי"ח לעולם ידחוק אדם עצמו ויתגלגל בצער ואל יצטרך לבריות ואל ישליך עצמו על הצבור וכן צוו חכמים ואמרו עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות ואפילו היה חכם ומכובד והעני יעסוק באומנות ואפילו באומנות מנוולת ולא יצטרך לבריות מוטב לפשוט עור בהמות נבלות ולא יאמר לעם חכם גדול אני, כהן אני פרנסוני ובכך צוו חכמים גדולי החכמים היו מהם חוטבי עצים, ונושאי הקורות ושואבי מים לגנות ועושי הברזל והפחמים ולא שאלו מן הצבור ולא קיבלו מהם כשנתנן להם.

אולם ראיתי לאור החיים הקדוש בספרו ראשון לציון סימן רנ"ה סעיף א' שכתב על דברי הרמב"ם בזה"ל "לעולם ירחיק אדם כו' ואפילו היה חכם מכובד והעני יעסוק באומנות נראה דאם הוא עושה שמתפרנס בשביל שלא ליבטל מת"ת ויעסוק באומנות ואינו יכול להתפרנס מהאומנות אם לא שיבטל מת"ת חלק מן היום שפיר אמרינן שיתפרנס מהצדקה ומה גם דמצינו גדולי חכמים מתפרנסים מהצבור ללמוד תורה וכבר העלתי בחבורי על הש"ס מס' ברכות דהגם דמ"ש מההיא מימרא דגדול הנהנה מיגיעו כו' לחד פי' דקאי על האי מציאות דהגם שרוצה ללמוד תורה כל היום נהנה מיגיעו עדיף עכ"ז האידנא דנתמעטו הלבבות והתורה מונחת בקרן זוית והלואי שיעסוק האדם כל היום וכל הלילה ולא יספיק לדעת מה שהוא חייב לדעת פשיטא שיותר מצוה הוא ללמוד כל היום

ולהתפרנס מהצבור ונראה עוד כי האידנא דזילא מלתא טובא להתעסק באומנות מנוולת וחילול ה' אסור לת"ח לעסוק במלאכה נוולת ודוקא בימיהם דחכמיא הם היו הגדולים ולהם השררה ולא היו מתבזי' מחמת זה וכל אחד בכבודו מונח כי ההמון לא היתה יכולת בידם לבזותם ולא ש"ש מתחלל אבל האידנא כולו איתנהו דור שבן דור בא בו.

ובשו"ת אגרות משה יו"ד חלק ב' סימן קט"ז כתב "אלה המתחסדים לנהוג על פי דברי הרמב"ם ולומר שצריך שיהנה מגיע כפיו ויקבע עתים לתורה בשעות הפנאי הם הולכים אחר עצת יצר הרע המסיתם שיפסיקו ללמוד כראוי " וכו' עיי"ש בהרחבה.

סימן רנז סעיף ג, ח-י

סעיף ג'

מקורות: ראש השנה דף ו ע"א

עיונים: מלשון מרן שכתב דהציור דבל תאחר דוקא היכא דקיימי עניים דעובר מיד ולא פרט שבלא קיימי עניים עובר לאחר ג' רגלים משמע שפסק כהרמב"ם והר"ן.

וכתב הש"ך בס"ק ה' שבמקום שאין עניים אין צריך לחזר אחריהם אפילו עברו שלש רגלים אלא ימתין עד שיזדמן לו עניים כן נראה דעת הר"ן והב"ח וכתב הגר"א שהעיקר להלכה כהר"ן וסיעתו שאם יש עניים לפנינו עובר מיד בבל תאחר.

וכתב בספר דרך אמונה בפרק ח' מהלכות מתנות ענים בס"ק ח' שטוב לנהוג למי שמתחיל לתת מעשר כספים שיתנה שכל המעשר שיפריש לא יחול עליו שם צדקה עד שיבא לידי העני כדי שלא יבוא לידי חששות של בל תאחר בלבד שיתנה בתחלה שיהא המעשר עליו בלי נדר שאם לא כן חייב להפריש מיד.

ודע שכל דין בל תאחר בצדקה דוקא בצדקה לעניים אבל בנודר צדקה לבית הכנסת אינו עובר כלל על בל תאחר שלא מצינו כי אם בצדקה שריבתה התורה מבפ"ך אבל צדקה לבית הכנסת לא איתרבי לבל תאחר ודומה לנודר לעשיר שלא מצינו שיעבור בבל תאחר כ"כ בשו"ת המלב"ז חלק ב' סימן תרצ"ח.

סעיף ה'

עיונים: בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"א סימן קנ"ג כתב "ובדבר מה שהלוח לעני ואין לו לפרוע אם יכול לגבות ממעות מעשר כספים שלו הנה הש"ך בסי' רנ"ז ס"ק י"ב מפרש שמה שאיתא ברמ"א שיכול לגבות הוא רק כשהיתה מחשבתו בשעת הלואה על דעת זה אבל בנו"ב תנינא סי' קצ"ט מביא שהוא מחלוקת בירושלמי גיטין פ"ג ה"ז ופוסק כר' זעירא דאף בלא הלוח ע"מ כן יכול לגבות מהמעשר והביאו בפ"ת אך הוא מצריך שיטול רשות מהעני הלוח ולא מובן לי איזה טעם הוא להצריך רשות למעשר כספים שהרשות שמפרש הרמב"ן הוא משום דכהן עצמו יכול לחזור שהוא שייך רק בפירות משום שחסר קנין משיכה וכ"ש היורשין וא"כ אולי רוצים בהפירות והם ישלמו לו מעות או קרקע שירשו אבל בכספים שדין בע"ח לגבות מכסף לא שייך זה ואולי כוונת הנו"ב הוא למעשר דגן אבל הפ"ת הביא גם למעשר כספים וזה תמוה לכן נראה לע"ד שאם נפסוק כר' זעירא כדסובר הנו"ב א"צ רשות אבל קשה להכריע נגד הש"ך.

סעיף ח'

מקורות: נדרים סה ע"ב

סעיף ט'

מקורות: עירובין דף סג ע"א

סעיף י'

מקורות: שבת קי"ח ע"ב

סימן רנח סעיף ג, ו, יב, יג

סעיף ג'

מקורות: מנחות קו ע"ב לענין נודר להקדש

עיונים: נדר צדקה ואינו זוכר כמה נדר, מה יעשה?

בשו"ת רב פעלים ח"א יו"ד סימן מ"ג נשאל בזה"ל "אשה נדרה בעת צרה סך מה לצדקה ואינה זוכרת אם אמרה לאבות העולם זכותם יגן עלינו אמן או ליחזקאל הנביא עליו השלום או לעזרא הסופר עליו השלום או לרבי מאיר בעל הנס זכותו יגן עלינו אמן כי לקופות אלו רגילה ליזור ורק עתה שכחה למי מהם נדרה ושואלת מה לעשות לצאת ידי חובתה יורינו ושכרו כפול מן השמים.

ובסוף התשובה כתב על דברי החתם סופר לעיל בזה"ל "ואנה עבדא נראה לי בס"ד כיון דאין לכל קופה עניים מבוררים וגם איכא מאן דסבירא ליה דיכול לשנות מעניים לעניים אף על גב דלא קיימא לן הכי לענין הלכה מכל מקום דהאי גוונא שהנודר הוא נותן סך שנדר ושכח למי נדר תביא האשה הסך לבית דין ואז הבית דין יחלקו הסך לקופות אלו שהיא מסתפקת בהם כדין ממון המוטל בספק דיחלוקו והבית דין יקחו שטר מחילה מיד הממונים של כל קופה וקופה על שם האשה הנודרת בעת שיתנו להם חלק הקופה המגיע לפי החלוקה כן נראה לי להורות ואין הפנאי מסכים להאריך בזה והי' יתברך ברחמי יאיר עינינו באור תורתו אמן כן יהי רצון.

וכתב הערוך השלחן שודאי שיכול להתיר נדרו בפתח שאילו ידע שישכח לא היה נודר.

ובשו"ת שבות יעקב כתב דהיינו דוקא כשנדר בעל פה והיה לו לידע כמה נדר אבל אם כתב בפנקס המשולח כמה יתן ואינו זוכר מה כתב לא רמיא עליה וצריך המשולח להביא הפנקס כדי לברר ואם לא הוי ליה כאיני יודע אם נתחייבתי ופטור וסיים שראוי לצאת ידי שמים ולפשר.

סעיף ו'

מקורות: בבא קמא ריש פרק ד'

עיונים: פסק מרן כדעת רוב הראשונים וז"ל "הנודר צדקה אינו יכול לחזור בו אלא אם כן נשאל לחכם והתיר לו ואם הגיע ליד הגבאי אינו יכול להשאל עליו.

ובסימן רכ"ח סעיף מ"ב כתב מרן בזה"ל "נדר להתענות או לצדקה יש לו התרה על ידי פתח וחרטה והוא שלא באה הצדקה ליד גבאי ואם נתן מקצת יכול להשאל על השאר.

וכתב הפתחי תשובה בס"ק ז' עיין בתשובת ושב הכהן סימן י"ח שנסתפק מי שנדר דבר לצדקה אם יכול לחזור בו תוך כדי דיבור או לא.

והעלה שגם גבי צדקה הוי אמירתו כמסירה להדיוט ממש ולכן אינו יכול לחזור בו תוך כדי דיבור כמו גבי הקדש ואם נדר במחשבה לכ"ע יכול לחזור תוך כדי דיבור ע"ש ובסימן פ"ה ובספר פתח הבית סימן ל"ג באריכות.

וכתב בתשובת פני אריה סימן מ"א שנשאל במי שנדר מתנה לעני ואח"כ נתעשר העני קודם שבא המתנה לידו אם יכול לחזור בו והשיב דאם שלח המעות ביד אחד שיתן להעני והוא זכה בו רגע אחד לשם המקבל בעודו עני שוב אינו יכול לחזור בו בשום אופן אבל אם לא שלח המעות עדיין ואפילו צוה לאחד שיתן לו משלו עבורו יכול לשאול על נדרו על ידי חרטה גמורה בעיקר הנדר אבל על ידי פתח שיאמר אילו ידעתי שיתעשר לא הייתי נודר אין מתירין לו דהוי נולד אך אם הנודר לא ישאל על נדרו צריך ליתן כל מה שנדר ליד פלוני המקבל ואפילו לאחרו אינו רשאי אמנם המקבל לא יהנה באותה מתנה שיש לומר שזה בכלל מי שאין צריך ליעול ונוטל אלא יתנהו לעני אחר אמנם יכול ליתנה לאיזה עני שירצה או לאחד מקרוביו העניים ע"ש.

ובסימן מ"ב שם כתב דאם בשעה שנדר אמר שהוא נודר סך זה לפלוני שהוא עני אין צריך התרה שזה דומה לשו"ע לעיל סימן רל"ב סעיף י"ט.

וכתב בשו"ת שבט תלוי סימן קמ"ג אות ד' "ואני לא גביתי לעמוד על הוראה זאת דהיכן מצינו שיש חיוב נתינה אם יש איסור לקבל דאם הדין דאסור לקבל גם חיוב נתינה פקע

ונראה דהוראת מרן החתם סופר יו"ד סימן רל"ז חולקת על הוראה הנ"ל ובלאו הכי הא בפתחי תשובה עצמו לעיל סימן רל"ב סעיף י"ט שם בשם מהר"י אשקאפה דאפילו לא פירש בשעת הנדר שנותן בשביל שהוא עני אלא שיש הוכחה והרי אין הוכחה גדולה מזאת שנודר ליתן לפלוני ופלוני אסור לקבל בשביל שנעשה עשיר וצריך ליתן לאחר שעל מנת כן לא נדר.

עוד בענין התרת נדרי צדקה

כתב בספר צדקה ומשפט פ"ד הערה כ ובשו"ת כלב"ח סימן ד' כתב טעם אחר שאין להתיר נדרי צדקה משום שצריך פתח או חרטה ואין ראוי לאדם להתחרט על דבר אמת ועבודת ה'.

ובחכמת אדם כלל ק' סימן ו' כתב שאם אינו תוהה על הראשונות יאמר שמתחרט מעיקרא על שקיבל בלשון נדר.

ובשו"ת מהרש"ם חלק א' סימן ס"ז כתב שהרדב"ז לא קאמר אלא שבידו לקיים את הנדר ובא להתירו על ידי שאלה אבל כשיש צד דוחק או צד מצוה מודה הרדב"ז שאין מגדין למתיר.

ובשם שו"ת מהר"ת מיש סימן ע"ג כתב שאם נדר על דבר אחר וקיבל עליו קנס לצדקה שמסתמא היה בדעתו לקיים הנדר ולא לתת לצדקה, בודאי שמותר להתיר לו כעין זה כתב במהרש"ם גם בסימן ל"ב.

גם בשו"ת בית יצחק יו"ד חלק ב' סימן ע"ח מצדד לומר שלצורך מצוה מתירין נדרי צדקה, ועיין לעיל שבנדר בלב מותר להתיר כיוצא בזה התירו האחרונים בכל מקום שיש צד לצרף להקל להתיר ע"י שאלה ועיין שו"ת מנחת יצחק חלק ב' סימן ל"ט.

ובספר דרך אמונה בפרק ח' מהלכות מתנות עניים הוסיף בס"ק ג' שבמקום שיש מצוה בהתרתו כגון שהנודר נעשה עני או שלא יהיה לו שלום בית ע"י כן או שצריך המעות בשביל קרובו מותר להתיר נדרו לכתחלה. וכן אם אמר אם יעשה דבר פלוני יתן כך וכך לצדקה כיון

שהיה דעתו שלא לעשות ולא ליתן צדקה אף שעבר ועשה מותר להתיר נדרו.

וכתב הערוך השלחן שאם החכם רואה שכבדה עליו משא זו וזה הנודר נדר בחופזו בלי מתינות הדעת ודאי מצוה להתיר לו והכל לפי הענין. וכתב המהרש"ם בשם הרלב"ח דבספק נדר מתירין לכתחלה ובשו"ת רב פעלים יו"ד ח"א סימן ל"ד כתב שאפילו לרדב"ז כל מה שחכם המתיר בר נידוי דוקא שכבר נתחייב שאמר אתן צדקה לפלוני דהוי אמרה לגבוה וכו' אבל אם מתירין לו קודם שנתחייב אפילו הרדב"ז מודה שיכולים להתיר לו.

ומש"כ מרן "ואם הגיע ליד הגבאי אינו יכול להשאל עליו" כתב הפתחי תשובה בס"ק ט' עיין בחושן משפט סימן קכ"ה בסמ"ע ס"ק כ"ה ובש"ך בס"ק כ"ז דמבואר שם דאם הוציאו מידו ונתנו לאחר אף שאינו גבאי צדקה קבוע ג"כ אינו יכול להשאל על זה אבל בהומים שם בס"ק ח' מפקפק בזה שהרי במתנה לא אמרינן תן כזכי ודייק מלשון מרן שכתב אם בא ליד הגבאי משמע שביד אחר שאינו גבאי לא והמעות כאילו עדיין ברשותו ויכול לישאל ובתשובת נודע ביהודה תניינא חלק חו"מ סימן נ' כתב לחלק שאם אמר לשליח הולך לפלוני עני כיון שאין ביד השליח לשנות מדעתו ורצונו של נותן ואין לשליח טובת הנאה בממון הרי לא יצאו כלל מרשותו של נותן ויכול לישאל אבל כשאמר לשליח הולך לעניים או לעני כפי רצונך נעשה כגבאי ויד עניים ואינו יכול לישאל.

עוד בזה:

עיונים: ובשו"ת אגרות משה יור"ד ח"א סימן קנ"א כתב בזה"ל "הנה בדבר האשה שאמרה תחייבותה לצדקה בתנאי אם תתכחש ע"י הדאיעט שנתנו לה הרופאים היא נותנת אלף דאלאר לצדקה פשוט שהחיוב הוא רק אחר שתכחיש שהוא כשיקויים התנאי שלה כדמשמע מכמה מקומות ומפורש ביו"ד ס"י רנ"ח סעיף י' נדר לצדקה באסמתכא כגון אם אעשה דבר פלוני אתן כך וכך לצדקה ועשאו חייב ליחן הרי מפורש דדוקא בעשאו חייב אבל בלא עשאו אינו חייב וה"ה בכל התנאים דהא דנודרים בעת צרה שאם יתרפא מחליו או יצא מבית האסורין יתן לצדקה שלא מתחייב אלא שנתרפא ואחר שיצא מבית האסורין "

ובסוף דבריו כתב "עכ"פ איך שגימא הדין ברור שא"צ בנדירים ושבועות וצדקה והקדש הלכות תנאי ואף בלא כפל ואף במעשה קודם לתנאי צריך שיתקיים התנאי ולכן גם אשה זו שנתחייבה לצדקה אם תתכחש ע"י הדאייעט אינה מחוייבת ליתן אלא לכשתתכחש ומדת הכחשה פשוט שאינו במשהו אלא מה שבני"א יאמרו שנתכחשה היינו שיהיה דבר ניכר ופשוט שאם יש לה בעל והפר לה ביום שמעו שהנדר מופר אף באופן שיש לה מעות שאין שייכין לבעל.

סעיף יב

מקורות: מרדכי פ"ק דב"ב מהירושלמי ורי"ף ורא"ש שם

עיונים: כתב הש"ך בס"ק כ"ה דבצדקה לא מועיל מתנה על מנת להחזיר שכבר זכו בו העניים רק אם נשבע ליתן מתנה לחבירו שאינו עני יכול ליתן על מנת להחזיר ויצא ידי שבועה כדלעיל סוף סימן רל"ח וכתב הפתחי תשובה בס"ק י"ג שכתב הכנסת הגדולה בחו"מ סימן כ"ג דה"ה אם המקבל בעל תורה ומשום מצוה דעך חיים היא למחזיקים בה אין יכול לחזור בו ובתשובת שבות יעקב סימן קנ"ט השיג עליו דאם אינו עני דהיינו כדי פרנסתו אפילו הוא תלמיד חכם יכול לחזור בו גם בשו"ת מהר"י אסאד או"ח סימן פ"ג משמע שאפילו במתנה לרב אינו נדר אא"כ הרב בגדר עני וכתב בספר צדקה ומשפט פרק ד' הערה פ"ו שמדברי תשובות מיימוני משפטים סימן ס"ד משמע שכל שמותר לו ליטול צדקה הרי הוא כעני לענין זה.

סעיף יג

עיונים: בענין מחשבה לתת צדקה

עין פ"ת סקט"ו. והנה כתב מרן בחושן משפט סימן רי"ב סעיף ח' את דעת המרדכי וסיעתו בי"א קמא ואת הרא"ש כתב בשם יש מי שאומר משמע שכך פסק וז"ל "קנה קרקע אדעתא שיעשנו הקדש ולא הוציא מפיו כלום יש אומרים דכיון שגמר בלבו לתת לצדקה חייב ליחן ויש מי שאומר דאף על גב דכתיב כל נדיב לב עולות חולין מקדשים לא ילפינן והאידנא כל הקדש יש לו דין חולין שאין הקדש עתה לבדק הבית ואינו אלא לצדקה הילכך כל שלא הוציא בשפתיו אינו כלום "הן אמת שהמדקדק בלשון מרן שכתב את דעת הרא"ש

בשם יש מי שאומר ולא בלשון יש אומרים א"כ יש לומר דבכוונה תחלה נקט מרן הכי לרמוז דדעתו נוטה לדעה קמייתא שהיא העיקר ולכן הביאה בלשון רבים ואת השניה בלשון יחיד למימר דאית לן למינקט כדעה קמייתא דאחרי רבים להטות וכאשר כתב כיוצא בזה השדי חמד בכללי הפוסקים סימן י"ג אות כ' וכ"כ בשו"ת יחווה דעת חלק ו' סימן נ"ב דאין לדייק שמרן פסק כיש מי שאומר עיי"ש. וכתב הערוך השלחן שם אף שמרן באו"ח סימן תקס"ב סעיף ו' כתב דקבלת תענית מועיל קבלה בלב אינו לחיובא אלא דמועיל לענין שלא יהא כתענית שלא קבלו עליו מבעוד יום דאינו תענית כלל דכיון דמצינו בקורבנות דקבלה בלב הוא קבלה לחיובא לכן גם בתענית מועיל על כל פנים להחשיבה לתענית והרמ"א כתב בחושן משפט שם "ויש להחמיר כסברא ראשונה ועיין דעה סו"ס רנ"ח.

סימן רנט סעיף ד - ו

סעיף ד'

מקורות: ערכין דף ו ע"ב

סעיף ה'

מקורות: הגהות מרדכי ב"ב פרק א' בשם אז"ק

עיונים: והש"ך בס"ק י"ד הרבה להוכיח דספק ממון עניים תשיב כספק ממונא וקולא לנתבע עיין שם ועיין מש"כ הגר"א כאן. וכתב הפתחי תשובה בס"ק י' דבתשובת חתם סופר סימן ר"מ האריך בפרט זה דספק צדקה אי הוי ספק איסורא או ספק ממונא ומסיק כיון דהרמב"ן ומשב"א ורא"ש פ"ק דנדרים ומרדכי בשם מהמכ"ס והגהות מרדכי בשם אור זרוע מסכימים דפסק צדקה ספיקא דאיסורא הוא והכי נקטינן ממילא מחשבינן לעני מוחזק מדכתיב צדק משלך ותן לו ודלא כהר"ן וגמולי יוסף נגד כל הני רבוותא.

סעיף ו'

מקורות: שו"ת הרא"ש כלל יג, סימן ו' עפ"י מתניי מעשר שני פ"י מ"ד.

The Laws of Tzedaka

by: Rabbi Ari Marburger

This work is a summary of shiurim given in the Sunday Morning Choshen Mishpat Chaburah of the Monsey Night Seder. It is intended to provide a review and Mareh Mekomos for the shiurim, and is not intended for Psak Halacha. Permission for reprint (other than BKN use) should be obtained from the author.

Mitzvah of Tzedaka

Everyone knows that there is a Mitzvah to give Tzedaka¹. What is less well known is that refusing a pauper's request for help is a violation of the prohibition לא תאמץ את לבבך² ולא תקפוץ את ירך. Even after one has already given enough charity to fulfill his obligations, turning a pauper away empty-handed is a violation of אל תשיב דך נכלם³.

According to most Poskim, the above-mentioned prohibition applies only when the pauper is asking for assistance⁴. Thus, walking by a pauper who is begging in a shul or on a street would be prohibited. In contrast, the mere knowledge that there is a pauper somewhere who requires assistance would not trigger a violation. Many Poskim rule that receiving a mass-mailing would not create an obligation to donate⁵ (although it is certainly commendable). However, a Gabbai Tzedaka or messenger sent by the pauper would create an obligation⁶.

There is a general rule of עוסק במצוה פטור מן המצוה, one who is preoccupied with a mitzvah need not stop in order to fulfill another mitzvah. Therefore, one who is davening need not give Tzedaka if it would require interrupting his davening.⁷ In contrast, one would have an obligation to give Tzedaka on his way out of Shul after Davening.

1

Shulchan Aruch Yoreh Deah 247:1 points out that the Mitzvah is repeated numerous times in the Torah. This underscores its importance.

2 *Dvarim 15:7*

3 *Yoreh Deah 249:4 according to the explanation of Shvisey David.*

The exemption of עוסק במצוה generally does not apply while one is learning, and therefore one would be obligated to interrupt his learning to give charity⁸.

Definition of a Pauper

A person is entitled to collect charity if he does not have the means to support himself and his family for one year⁹. If one's job¹⁰/income plus his savings will not suffice for the year, he may collect charity even though he has funds to cover his immediate needs.

4 *Rambam Sefer Hamitzvos 232, Chinuch 478, Bishon Tzion, Shevet Halevy 9:199, Maaser Kesafim rule that mere knowledge of the existence of a pauper obligates one to help.*

Pi Kukos implies that one must actually see the pauper.

Rashba Shvuos 25, Rambam Matnas Ani'im 7:2, Imray Binah Schitah 18, Arugas Habosem Yereh Deah 219, B'orach Tzedaka 1 (5), Derech Emunah, Even Yisroel 9:92, Tzedaka Umishpat 1 (3) rule that the obligation is only when the pauper asks for assistance.

The consensus of Achronim seems to accept this lenient view.

5 *Tzedaka Umishpat 1 (3), Halichos Chaim 36 quoting Rav Chaim Kanievsky and Rav Pam, B'orach Tzedaka 1 (12) quoting Rav Elyashiv, maintain that there is no obligation to respond to every letter. See however Dier Moshe 4:92 and Maishiv Bhalacha 18 that argue.*

6 *Kol Elyahu 2:19, Maishiv Bhalachah 18.*

7 *Derech Emunah, Rav Gross (Tel Taspit 66) extends this exemption to pisukey dzimruh as well.*

See also B'orach Tzedaka that Rav Moshe Feinstein would leave a pile of money near his shtender, so that paupers could help themselves without disturbing his davening.

See also Mishna Berurah 92 (36) that it is improper to collect funds during Krias Hatorah. Pri Megadim 132 writes that it is improper to collect during Chazaras Hashatz.

8 *The general rule is that one must interrupt his learning to do a mitzvah when there are no others that can perform the mitzvah. Therefore, Rav Chaim Kanievsky (Halichos Chaim 36) writes that one must interrupt his learning to give Tzedaka.*

See however, Chut Shanee Yom Tov pg 352, Shevet Halevy 10:157, that one need not interrupt a public learning seder for a pauper. See also Ohr Zarua 161.

9 *Yereh Deah 253:1.*

See however, Shevet Halevy 2:120 (based on 253:2) that today, one is qualified to accept Tzedaka unless he has enough capital to live off its income indefinitely. However, Chasam Sefer 239 and Derech Emunah 9:13 maintain that a person may never collect more than he needs for one year.

10 *Tzedaka Umishpat 2:6.*

If a person owns investments or luxurious personal items, he is obligated to sell them before accepting public charity¹¹. This includes any family heirlooms. However, if one is unable to realize the true value of his investments because it is known that he is desperate, he may accept charity until he is able to sell his assets at their market value¹². The above applies when a person's assets are sufficient to cover his living expenses for a year. In contrast, if liquidating all available assets would not generate sufficient funds to support his family for a year, he would not be obligated to do so (although he would be limited in the amount of funds that he may accept). Regardless, one is not obligated to sell his house to avoid accepting charity¹³.

Under normal circumstances, a pauper may not collect additional funds once he has received enough to support himself for a year. However, if he is on a fundraising trip, he may continue collecting until the end of his journey¹⁴. In addition, if there is an anticipated large expense that the pauper will be unable to cover if he waits until the year, he may begin collecting earlier.¹⁵

The above guidelines define when one has the halachic right to accept charity. However, Chazal teach us that one should go to great lengths to avoid accepting charity¹⁶. One should accept a job that is beneath his dignity before accepting Tzedaka. Nevertheless, there are times that a person is obligated to accept Tzedaka. An elderly or infirm person that refuses to accept charity is compared to a murderer¹⁷. If his pride leads him to endanger his own life to avoid accepting charity, he would presumably risk other

---

11 *Yereh Deah 253:1.*

12 *Limitations and parameters of this halachah are discussed in Yereh Deah 253:3.*

13 *Shevet Halevy notes to 253, Yosef Ometz.*

14 *Yereh Deah Ramuh 253:1*

15 *Derech Emunah 9:13*

16 *Yereh Deah 255:1*

17 *Yereh Deah 255:2*

people's lives as well because of his arrogance. One certainly may not steal or defraud another in order to avoid accepting charity.

According to most Poskim, one need not support a pauper that has the ability to get a job and simply refuses to do so¹⁸. However, one must carefully verify that that is truly the case, and one should not be quick to jump to conclusions¹⁹.

If a pauper asks for food, one is obligated to give him²⁰. One may not delay in order to verify that he is truly a pauper²¹. However, if the pauper is collecting for other needs, the donor is entitled to first verify that the person is indeed a pauper. That being said, if a person chooses not to do any background checks, he may not avoid giving charity on the basis that perhaps the person is a fraud²².

Level of support:

The obligation of Tzedaka is not simply to provide the pauper with enough food to keep him alive. Rather, the Torah obligates us to provide him with all of his needs, די מחסורו

18 *Rashdam* 166, *Kfi Yakar Mishpatim* 23:5, *Drisha Even Haezer* 71, *Maishiv Bhalachah* 18, *Maaseh HaTzedaka* page 136 quoting *Rav Chaim Pinchas Sheinberg*.

See however, *B'crach Tzedaka* 5 (26) quoting *Rav Elyashiv* that one still has an obligation to support the person's wife and children, since they cannot be forced to suffer for their husband's/father's behavior.

See also *Smak Mitzvah* 20, *Igros Moshe Yereh Deah* 4:37:4, *Divrey Shaul Kesubos* 67, *B'crach Tzedaka* page 386 quoting *Rav Chaim Kanievsky* that write that there is an obligation to support such people. (see however *Dibros Moshe Bava Kama* 89 hiurah 16)

19 See *Emes Lyaakov Yereh Deah* 249 note 141, *Shevet Hakehasee* 5:177 that explains that often, a person who appears to simply be lazy actually suffers from some form of illness that is preventing him from functioning correctly. *Shevet Hakehasee* concludes that although one must give a pauper when the cause of his unemployment is unclear, one may give priority to other paupers who are clearly unable to support themselves.

20 *Yereh Deah* 251:10

21 See *Tanis* 21a for an illustration of the punishment that befalls one that hesitates when asked for charity.

22 *Merev Kesubos* 68 writes that even when there are reasons to suspect that the 'pauper' is not entitled to Tzedaka, one must continue to support him until the suspicions are confirmed. *Chidushay Harim Choshen Mishpat* 97:1 implies this as well.

See however, *Maharsha Kesubos* 68 and *Arney Yeshfe* 4:101 that argue. Presumably, if one has the ability to verify the paupers credentials but chooses not to do so, all would agree that there is an obligation to give Tzedaka, וצ"ל

אשר יחסר לו. The gemara²³ relates stories where paupers were given fine wine, a stallion to ride on, and even a servant to accompany him. As a matter of practice, this concept's application is severely limited according to many Poskim:

- The pauper is only entitled to the lifestyle that he was originally able to afford, and not if he lived beyond his means²⁴. According to some Poskim, it applies only to a pauper that had been born into wealth²⁵; a pauper of modest upbringing that upgraded his lifestyle as he became wealthy could not maintain that artificial standard if he became poor once again.
- די מחסורו applies to food or personal items that refined people may require²⁶, and to maintaining the pauper's dignity²⁷; expensive tablecloths or other luxury items do not qualify. In addition, it applies only to a 'normal' lifestyle. Extraordinary 'needs' would not be subject די מחסורו.²⁸
- According to some Poskim, only an old or infirm pauper that is not capable of changing his lifestyle is entitled to such levels of support; in contrast a young and healthy pauper is told to reduce his standard of living²⁹.
- A person may only collect charity if he qualifies as a pauper and has sold off most of his personal belongings. A person that has not done so is not entitled to charity at all, and can certainly not claim די מחסורו.

---

23 *Kesubos 68b*

24 *Aruch Hashulchan Yoreh Deah 250:2*

25 *Maharsha Kesubos 68*

26 *Tosfos Kesubos 69a.*

27 *Kesubos 68 with respect to a stallion and a servant to run before him.*

28 *Shitah Mekubetzes Kesubos 69a quoting Talmidey Rabbeinu Yonah that a luxury that 'only one in a thousand need' does not qualify. In contrast, the Gemara clearly states that a pauper that was accustomed to eating aged wines and fatty meats is entitled to maintain his lifestyle.*

29 *Merev Kesubos 68b.*

- According to Mierree, a donor need not provide a pauper with a higher standard than he himself enjoys.³⁰
- The obligation to provide די מחסורו is on the public and not on any individual donor³¹. Therefore, an individual donor that is approached is not obligated to provide the pauper with all of his needs. Rather, he may let others know about his plight so they can all share the burden.
- The most significant limitation is that, as explained in section "Priority", the most pressing needs are given the highest priority for Tzedaka funds³². Therefore, although a particular pauper may claim a high standard of living, if there are limited funds, we focus on the other paupers that have more basic needs. Therefore די מחסורו will only be applied after the basic needs of all paupers are met, which is unfortunately not very common³³.

Priority

We are all faced with endless opportunities to donate charity. An important question is how does one prioritize between the many worthy causes? Which people or organizations deserve our focus? The following is a summary of the priority that Halacha gives to different causes³⁴:

---

³⁰ *Kesubos 68.*

³¹ *Yereh Deah 250:1.*

However, if the public is unwilling or unable to donate the appropriate amount, the obligation falls back on each individual.

³² *Yereh Deah 251:7.*

³³ *A notable exception is when one is providing for his parents. As explained in section "Priority", a parent's need comes before other paupers. Therefore, one is obligated to provide one's parents with their full די מחסורו before giving charity to others. Chasam Sefer Yereh Deah 229.*

³⁴ *These halachos are discussed in Yereh Deah 251: 3-9.*

- 1) One must first provide for himself, his wife, and his young children³⁵. One should not give excessive charity if it will deprive his family of their basic needs³⁶.
- 2) Parents. A person is obligated to support his parents³⁷. It is preferable to support one's parents with private non-Tzedaka money³⁸; however if cannot afford to do so, one may use Tzedaka funds. One is obligated to support his grandparents as well³⁹.
- 3) Sons and Daughters. Adult sons and daughters have priority for Tzedaka over other relatives. Grandchildren have priority as well⁴⁰.
- 4) Sisters and brothers.
- 5) Other relatives.
- 6) Wife's relatives.⁴¹
- 7) Paupers that live in your neighborhood⁴²

³⁵ *Yereh Deah 251:3. Shach limits this to children below the age of 6. However, Igros Moshe Yereh Deah 1:143 maintains that today, there is an obligation to support children until they are married.*

³⁶ *Aruch Hashulchan clarifies that this applies only to one's basic needs. If a person lives a comfortable lifestyle, he is obligated to give regular charity.*

³⁷ *See Chasam Sofer Yereh Deah 229 that one must give all of his Tzedaka money to parents if they need it.*

³⁸ *Yereh Deah 240:5.
See however Maharil 54, Bais Dinc Shel Shlomo Yereh Deah 1, Shevet Halevy 5:133 that this restriction does not apply to Maaser kesafim.*

³⁹ *Tzitz Eliezer 7:38, Tzedaka Umishpat 3 (19)*

⁴⁰ *Tzitz Eliezer 7:38. See also Pischey Teshuva*

⁴¹ *Pischey Teshuva quotes Maharam Mintz 7 that a wife's relatives do not have priority. Maharam Liskind rules that they should receive 1/3 of what one gives his own relatives. See however Aruch Hashulchan Yereh Deah 251:8 who rules that a wife's relatives have equal priority to one's own relatives.*

See also Tzitz Eliezer 7:38, Shevet Halevy that one's in-laws are not treated like one's own relatives, but do receive priority over unrelated paupers.

⁴² *Aruch Hashulchan Yereh Deah 251:1 quoting Tana Dbay Elyahu 27.*

- 8) Paupers that live in your city⁴³
- 9) Paupers from Yerushalayim⁴⁴
- 10) Paupers from Eretz Yisroel
- 11) All other paupers.

Within any given category, a *Kohein* has priority over a *Levi*, who has priority over a *Yisroel*. However, a Talmud Chacham has priority over even a *Kohein*⁴⁵. In addition, a woman has priority over a man.⁴⁶

The above priorities are subject to three important limitations:

- 1) A pauper with greater needs has priority over paupers with lesser needs⁴⁷. Thus, if a local pauper has sufficient food but needs clothing, while paupers from another city do not have food, the paupers from the other city should be given priority over the local paupers⁴⁸. This rule has an important exception. Relatives have priority over unrelated paupers, even though the relative's needs are less critical. Thus, one should provide his adult children with all of their needs even though there are other paupers that have more pressing needs. There is a dispute among the Poskim as to which relatives are included in this exception⁴⁹.

---

43 *Yereh Deah 251:3, Shach and Bach.*

44 *Chasam Sefer Yereh Deah 233, Birkey Yosef.*

45 *Shemosh Tzedaka 3, quoted by Pischey Teshuva, Aruch Hashulchan, rule that a local pauper has priority over a Talmud Chacham from another city. However, Ahavas Chesed (Nesiv Hachessed 1:6 (14), Divray Chaim Cheschen Mishpat 2: 68 write that a Talmud Chacham has priority. Chachmas Adam 145:4 is unsure.*

46 *Yereh Deah 251:8*

47 *Yereh Deah 251:7*

48 *Yereh Deah 251:7, Chasam Sefer Yereh Deah 234*

49 *Panim Yafos Parshas Righ.*

- 2) According to the Chofetz Chaim, a pauper that is capable of obtaining funds elsewhere should be given lower priority than a pauper who will have a harder time obtaining funds elsewhere.⁵⁰
- 3) The levels of priority are not meant to be exclusive, and one should not distribute all of his funds to the highest level of priority⁵¹. Under normal circumstances one should distribute half of his funds to the highest level, and distribute the rest to other paupers⁵².

Amount of *charity*

We are all surrounded by endless opportunities and requests for charity. Perhaps the most important question regarding the Tzedaka is how much is a person obligated to give? Shulchan Aruch⁵³ states that there are three levels. A generous person will give twenty percent of his assets to charity. An average person will give ten percent. Anything

---

Shevet Halevy 5:134:5 limits this to household members only. In contrast, Emek Shaisa 69, Nesiv Hachessed 6:4, Derech Emunah 7 (102), Aruch Hashulchan, Minchas Yitzchok 6:101 extend it to all relatives. See Chasam Sofer Yoreh Deah 234 states that a parent is included in this exception, but in response 231 he rules that one should give half of his funds to such relatives, and the other half to the paupers with more pressing needs.

50 *Chavas Chesed 6:3.*

However, one can argue that this rule is said by the priority of a woman over a man. Aruch Hashulchan states that if the man has a more pressing need, a woman does not have priority. This implies that the more pressing need that can obtain it elsewhere trumps a less-pressing need that will have more difficulty obtaining it? ו"ל

51 *See the Poskim mentioned in the next footnote. In addition, Maharam Liskind 10, Givaas Pinchas 64, Aruch Hashulchan Yoreh Deah 251:5 all state that one should not distribute all of their Tzedaka funds to the highest level of priority, but do not give specific guidelines.*

See also Igros Moshe Yoreh Deah 1:144.

52 *Derech Emunah Matnas Aniyim 7 (104) quoting Chazon Ish and Chasam Sofer, Avkas Bechel 3, Gan Hamelech 70.*

See however Daas Teraf Yoreh Deah 251:3 quoting Tana Dbay Elyahu, Maharsham 1:32 quoting Ohr Zarua Tzedaka 22, Begevaz 4:147 (1218) that one should give all of his Tzedaka funds to the highest level of priority.

53 *Yoreh Deah 249:1.*

below ten percent is considered stingy⁵⁴. However, the Chofetz Chaim⁵⁵ qualifies these levels and explains that the above guidelines apply only when there are few paupers, or to a person who cannot easily afford to give larger sums to charity; for him twenty percent is considered generous, while ten percent is considered average. In contrast, Chofetz Chaim suggests that a wealthy person who can easily afford to give more would be obligated to do so. They have a strict obligation to give at least twenty percent, and should preferably give even more⁵⁶.

In determining what level of Tzedaka is appropriate for you, one should keep in mind the words of the Rambam⁵⁷ על מתגלגל ולא דבר רע ולא היזק מתגלגל על ידה, שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום. כל המרחם מרחם עליו שנאמר ונתן לך רחמים ורחמך והרבך.

Regardless of the Tzedaka 'bracket' one is in, the percentage that must be given is a one-time obligation. Once a person has given the required percentage of his assets or income, he has no further obligation⁵⁸ until he earns additional funds, which would then be subject to the same level⁵⁹. Nevertheless, one may not turn any pauper away

---

54 *Mechaber implies that although below ten percent is considered stingy, it is not strictly forbidden. See however, Rabbenu Yeruchem, quoted by Baiv Yosef Orach Chaim 656, that implies that there is an obligation to give at least ten percent. Furthermore, Mechaber may be limited to instances where there are few paupers, and their needs can be satisfied by others.*

55 *Ahavas Chesed 19:4 quoting Vilnah Gan, Birkey Yosef.*

56 *According to Shielas Yaavetz 6, Shevet Halevy 2:121, Even Yisroel 9:92, Yusef Mareh on Yerushalmi Peah 1, Prisha, there is an obligation to give more than 1/5*

According to Ahavas Chesed 2:20, Chachmas Adam 144:10, Minchas Yitzchok 5:34 one should, but is not obligated to, give more than 1/5.

According to Minchas Pitim 249, Igros Moshe Yereh Deah 143, Even Yisroel 9:92 explaining Ramuh, one may not give more than 1/5

57 *Matnas Aneyim 10:2, Shulchan Aruch Yereh Deah 247:1*

58 *See Igros Moshe Yereh Deah 1:163, Maaseh Ish volume 2 page 114 quoting Chazon Ish, Bikurey Yaakov 656:11 that one should not spend collectively more than 1/5 of his assets on all Mitzvos collectively. Accordingly, Igros Moshe rules that one should not spend an excessive amount on purchasing a Sefer Torah since it will crowd out other Mitzvos.*

59 *Yereh Deah 249:1.*

completely empty-handed, and must offer him at least something to show that one commiserates with his plight⁶⁰.

Even the poorest of poor is obligated to give a minimal amount of charity each year, equal to a third of a shekel⁶¹ (approximately $\frac{1}{4}$ of an ounce of silver⁶²), which is worth approximately ten dollars today.

---

60 *Yereh Deah* 249:4.

61 *Yereh Deah* 249:2.

62 *Tzedakah Umishpat* 1 (13) writes that it is the value of 6.5 grams of silver. He adds that according to *Shach*, one should preferably give the value of 75 grams of silver.

Maaser Kesafim

Difference between Tzedaka and Maaser.

Many people have the custom⁶³ to give Maaser Kesafim, one tenth of one's income, to Tzedaka⁶⁴. Maaser differs from the classic obligation to give Tzedaka in a number of ways: 1) Tzedaka is based on needs; one is only obligated to give Tzedaka if there are paupers that require assistance. In contrast, the custom to separate Maaser applies even if there are no current needs⁶⁵. 2) Tzedaka is fulfilled simply by giving money to paupers. In contrast, many Poskim maintain that one must calculate his exact profits, and separate precisely one-tenth to properly fulfill the custom of Maaser⁶⁶. 3) The amount of Tzedaka one is obligated to give is based on his assets. In contrast, Maaser is based on

---

63 According to Maharam 74, Bach 331, Shivus Yaakov 2:85, Chavos Yair 224, Pnay Yehoshua 2, Chelkas Yaakov 137, Shielas Yaavetz 1:6, Pischey Teshuva Yoreh Deah 331, Berach Tzedaka 2 (5), Maaser is a custom but not a strict obligation.

64 The concept of Maaser needs explanation. Everyone is obligated to give Tzedaka. Ten percent is the level of charity that a typical person is expected to give. If that is the case, what is the significance of the Minhag of Maaser- it is simply the basic requirement of Tzedaka? To make the question stronger, many people use Maaser funds to fulfill other mitzvos that are not strictly Tzedaka. If a person is obligated to give one tenth of his assets to Tzedaka regardless of the custom of Maaser, than anyone diverting Maaser funds for other Mitzvos will not be fulfilling his basic obligation of Tzedaka?

Perhaps the answer is that there is a basic difference how the amounts of Tzedaka and Maaser are calculated. Mitzvos are generally based on assets- if a Mitzvas Tseh will cost a person more than 1/10 or 1/5 (see Mishna Berurah Orach Chaim 656) of his net worth, he is often not obligated to do it. Maaser however, is based on income- to fulfill Maaser correctly one must give ten percent of his income, even if he already spent virtually all of the income before a pauper approached him. If this is correct, the custom to give Maaser is a tremendous Chumrah- people who spend most of their income as they earn it would still have to give ten percent of their income to fulfill Maaser, even though their obligation of Tzedaka is only ten percent (or twenty percent) of what is left. According to this, most people will still fulfill their ten percent obligation to Tzedaka even if some of his Maaser funds are used for other Mitzvos.

It should be noted that even Tzedaka and other mitzvos are somewhat based on income. The ten or twenty percent level is only spent once for any given asset or income, and a person has no further obligation to spend money for mitzvos until he earns additional income. Otherwise, a person that has a number of Mitzvos would be obligated to spend all of his available capital.

65 See Tzedaka Umishpat 5 footnote 42

66 See footnotes 72 and 73

his income⁶⁷. 4) Tzedaka applies only to funds given to the poor. In contrast, some people use Maaser funds for other Mitzvah purposes⁶⁸.

How to Calculate Maaser

Maaser is taken off net profits. Expenses incurred running a business are deducted before calculating Maaser. This includes both the direct costs of running a business, plus additional expenses such as travel, work clothing, etc. However, only costs necessary for the business may be deducted. A person who buys himself a luxury car that is not needed for their business would not be able to deduct the expense from his Maaser calculation, regardless of whether the car is being paid out of a business account⁶⁹. Similarly, personal expenses such as gas used for private travel, cannot be deducted from Maaser calculations.

One may deduct all business taxes before calculating Maaser. Thus, all employee taxes, sales tax, real estate tax for the business, and any corporate income tax reduces the profits subject to Maaser. In addition, one may deduct personal income taxes and social security taxes⁷⁰. However, sales tax for personal items or real estate taxes on one's home cannot be deducted from Maaser according to many Poskim.⁷¹

It is often extremely difficult for a business owner to determine the precise amount of Maaser due. Although the Poskim state that one should separate the exact amount of

---

67 See footnote 64.

68 See section "Uses of Maaser Funds"

69 *Chavos Yair* 224, *Rav Moshe Shternbuch*, printed in *Am Hatzrah* 5743 *cheveres* 5

70 *Syros Moshe Yoreh Deah* 1:143, *Tzedakah Umishpat* 5 note 8. See however, *Emes Lyaakov Yoreh Deah* 249 that only exempts taxes that were withheld. Income tax that one pays at the end of the year must be Maasered.

71 *Syros Moshe Yoreh Deah* 1:143, *Tzedakah Umishpat* 5 note 8, *Rav Shlomo Zalman Aurbach*, *Kol Torah* 5743 volume 39).
See however, *Minchas Yitzchok* and *Shevet Halevy* that permit under certain circumstances.

Maaser and should not use estimates⁷², when this is not feasible, one may use an estimate⁷³.

When calculating Maaser, most Poskim⁷⁴ permit one to offset losses and profits *if they occur in the same year*⁷⁵. In other words, if a person's business earns a profit of \$100,000, but his investments suffer a loss of \$20,000, if they occur in the same year, one would only need to Maaser the net profit of \$80,000. However, if one earned a profit of \$100,000 during one year, and then suffered a loss of \$20,000 the following year, he may not 'claw back' the Maaser owed; he would be required to give \$10,000 of Maaser for the first years profit, and could not reduce it because of a loss suffered the following year. Similarly, one who suffers a loss in one year may not 'carry forward' the loss to a subsequent profitable year. The Poskim recommend starting the year from Rosh Hashanah, since that is when a person's livelihood is determined⁷⁶. Nevertheless, one may use a more convenient year if they wish. As a practical matter, it is often easiest to use the fiscal or calendar year that your taxes are based on⁷⁷.

One is not obligated to Maaser unrealized gains. Thus, if one's assets appreciate in value, there is no obligation to Maaser the appreciation until the asset is actually sold. Furthermore, one is not obligated to Maaser profits until they are actually received. If one sells on credit, the profit is only realized when the invoices are actually paid⁷⁸. In

---

72 *Miree Avos* 9:16, *Chavas Chessed* 19:3, *Knoses Hagedola* 249:1.

73 *Shevet Halevy* 5:133:3 based on *Mishnas Chachamim Yesodey Hatorah* (end)

74 *Chavos Yair* 224, *Shielas Yaavetz* 1:6, *Shaar Ephraim* 84, *Bais Lechem Yehuda* 249:3, *Nedeh Beyehuda Yereh Deah Tinyanah* 198, *Shevet Halevy* 5:133, *Igros Moshe Yereh Deah* 1:143 all permit offsets in certain situations.

See however *Shvus Yaakov* 2:86, *Bais Dinc Shel Shlomo Yereh Deah* 1, *Yosef Ometz* that one must give Maaser from every profitable investment, and may not offset it with losses suffered elsewhere.

75 *Nedeh Beyehuda Yereh Deah Tinyanah* 198, *Shevet Halevy* 5:133, *Igros Moshe Yereh Deah* 1:143

76 *Chavas Yair* 224, *Shevet Halevy* 5:133

77 *Shevet Halevy* 9:201

78 *Shevet Halevy* 9:201, *Rav Shlomo Zalman Aurbach*, (*Kol Torah* 5743 volume 39), *B'rach Tzedaka* page 367 quoting *Rav Nissin Karelitz*.

addition, one need not Maaser profits if the principal is still at risk⁷⁹. Thus, a speculative investment that is currently paying out returns would not be considered profits for Maaser calculations until the original investment is recovered. In contrast, the interest generated by a secured loan would be Maasered as it is received.

Another common question is how to deal with funds that are reinvested in the business. It would seem that any funds that are needed to adequately capitalize the business would not be subject to Maaser. Just like a conventional partner would not have the right to demand distributions if the profits are required to maintain the business, one would not be required to make a Maaser distribution either. In contrast, if the profits are not needed to maintain the business, but are rather kept in the company for tax purposes or to invest in additional opportunities as they arise, one should take Maaser immediately. The above presumes that the decision whether to distribute or reinvest the profits is under your control. However, a passive investor would have no obligation to Maaser the profits until he has the ability to withdraw the funds. If one directs his brokerage to reinvest the income or dividends of his portfolio, the profits should be Maasered.

One is only obligated to give Maaser on real gains. In contrast, gains that are attributable to inflation do not reflect a true profit, and one need not Maaser them⁸⁰. A person that sells his house at a profit may deduct the amount of inflation during the period that he owned the property. However, some Poskim maintain that one should not use the official CPI index. Rather, one should calculate the 'halachic inflation rate' by comparing the value of the basic staples that consumers need⁸¹. As a matter of practice, this is extremely difficult, and as mentioned before, one is permitted to estimate his Maaser in such situations.

One is also permitted to add capital improvements into the cost basis of his house. If a person buys a house for \$100,000, and over the years makes an addition which costs an additional \$75,000, if he then sells the house for \$175,000, there is no profit above his actual cost.

---

79 *Yosef Ometz*

80 *Sgras Moshe Yoreh Deah 2:114, Shevet Halevy 9:201, Arney Meshfe 3:90 quoting Rav Elyashiv, B'crach Tzedaka 9:3, Vayeshev Moshe 1:16, Teshuvos Vhanhagos 1:565*

81 *Sgras Moshe Yoreh Deah 2:114, Vayeshev Moshe 1:16, Teshuvos Vhanhagos 1:565*

One who borrows money need not take off Maaser. The loan proceeds are not profit since they must ultimately be repaid. Therefore, real estate investor that 'cashes out' of his investment need not give Maaser at the time of the loan. Rather, he should give Maaser as the investment generates income, and may not deduct the mortgage payment or interest if the loan proceeds went to his personal use.

If one sells his house in order to buy a larger one, one need not Maaser the 'profit' on the first sale. Since it is not a business transaction, and the person is simply using the equity he built in one home to purchase another, it is not considered realized gains⁸². However, an investor that sells one property at a profit and then buys another investment property must Maaser the profits he made.

Maaser on Gifts and Inheritance

Maaser is not limited to profits generated by business activity. Maaser should be given from money inherited⁸³ and to gifts received⁸⁴. This hold true even if the donor/testator took off Maaser from his assets. An exception to this rule is when a person is supporting a child, and specifies that he does not want the recipient to give Maaser of the funds he receives. Since the funds are being given for a specific purpose, he may not use the funds for other purposes. However, if the recipient has other funds generating income, he must Maaser that income regardless of the wishes of his sponsor⁸⁵.

There is a dispute as to whether Maaser must be taken from non-monetary gifts. Some Poskim maintains that one must separate Maaser, based on the value of the item⁸⁶. However, others maintain that the custom is not to Maaser non-monetary gifts⁸⁷. The common practice seems to follow this ruling.

---

82 *B'crach Tzedaka 9:8 quoting Rav Elyashiv.*

83 *Pischey Teshuva 249 quoting Shela, Ahavas Chesed 18:3 quoting Elyah Rabuh Orach Chaim 156:2*

84 *Rabbeinu Yonah in Sefer Hayirah 213*

85 *gros Moshe Yoreh Deah 2:112*

86 *Tzedakah Umishpat 5(5), Even Yisroel 9:92, Kes Torah 5743 volume 39 quoting Rav Shlomo Zalman Aurbach, Yosaf Ometz quoting Chayey Olam, rule that one must give Maaser. Tzedaka Umishpat qualifies that one only takes Maaser based on the amount that he would pay for such an item.*

87 *Derech Emutah Matnas Aniyim 7 (27), Chut Shanee Shabbos page 331, Cheshhev Haephod 3:33*

Uses of Maaser funds

The definition of Tzedaka is supporting the poor. Today, people typically call virtually any mitzvah performed with money 'Tzedaka' and therefore use Maaser funds for a wide range of activities. As a matter of Halachah, the primary use of Maaser funds should be to provide for the indigent⁸⁸. Using Maaser funds for other mitzvos is subject to a dispute among the Poskim⁸⁹. While the custom today is to be lenient and to use Maaser funds for certain other mitzvos as well, the focus should be on charity for the poor. Special emphasis should be placed on supporting relatives, and the focus of the remaining funds should be on supporting torah scholars⁹⁰. Regardless of the above, a person that separates one fifth of his income (as per the Mechaber's recommendation) may certainly use the second 1/10 for mitzvah purposes⁹¹.

Even those that permit using Maaser funds for mitzvos impose the following restrictions:

- 1) One may not use Maaser funds for a mitzvah that he is obligated to do. Thus, one may not use Maaser funds to purchase an Esrog or Lulav for himself. In addition, if one made a pledge to an organization or obligated themselves to support a son-in-law without intending to use Maaser funds, he would be unable to change his mind later and use Maaser funds. If however, at the time he made the pledge his intent was to pay it with Maaser funds, he would be permitted to do so⁹².

---

88 *Ahavas Chesed* 2:19, *Bay Shlomo* Zalman Aurbach.

89 *Ramuh* 249:1 quotes *Mahril* 56 that one may not use Maaser funds for other mitzvos. *Shach*, *Drisha* and *Taz* quote *Maharil*, but then quote *Teshuvos Bay Menachem* that permits one to buy seferim with Maaser funds if he cannot otherwise afford to. *Bier Hagosa* and *Gean* understood that all agree that one cannot use Maaser funds for a mitzvah that one is obligated to do, and that all agree that one can use Maaser funds for a mitzvah that is not obligatory. However, *Chasam Sefer* disagrees and maintains that Maaser is intended for paupers only. Nevertheless, because Maaser is only a *Minhag*, a person can choose when he accepts the *Minhag* how he will perform it. Thus, although mitzvos are not the true purpose of Maaser, if one accepted the custom with the intent to use the funds for other mitzvos, he may do so. Based on this, *Shevet Sefer* 84, *Berach Tzedaka* 11:3 rule that today, where the widespread norm is to use Maaser for any non-obligatory mitzvah, anyone who accepts the custom of Maaser is presumed to have done so with the right to use the funds for mitzvos. However, *Shevet Sefer* only permits when one cannot otherwise afford to do the mitzvah.

See *Pri Yitzchok* that rejects these leniencies. See also *Ahavas Chesed* and *Derech Emunah*.

90 *Ahavas Chesed*.

91 *Ahavas Chesed* 2:19:3, *Bais Din Shef Shlomo* *Yereh Deah* 1

92 *Chasam Sefer* 232.

- 2) One may not use Maaser funds to purchase an item of real value. It is permitted, however, to derive tangential benefit from his donation. Thus, one may use Maaser funds to purchase a kibbid⁹³ (see below). However, if one uses Maaser funds to attend a dinner, he must subtract the actual benefit he receives from the dinner meal⁹⁴. Similarly, one may only use Maaser funds to purchase a raffle ticket if it has no real value. However, a raffle campaign that sells a limited amount of tickets and offers an expensive prize may have a real value, which must be paid for with personal money.⁹⁵ Some Poskim rule that under all circumstances, a prize won from tickets purchased with Maaser funds would belong to Tzedaka.⁹⁶

It should be noted that the fact that one may not use Maaser funds for a particular purpose does not mean that it should be neglected. On the contrary, many of the mitzvos that are not eligible for Maaser funds have higher priority than the mitzvah of Maaser. For example, mitzvos that are obligatory would clearly come before Maaser if a person is unable to fulfill both. In addition, some Poskim rule that supporting a shul is a greater mitzvah than Tzedaka⁹⁷. Therefore, the question of whether Maaser funds can be used for a specific mitzvah is simply a question of whether one must give Maaser above what he spends for such mitzvos, or whether such expenditures count towards his Maaser total.

Practical Examples

Supporting children: One may not use Maaser to pay for the living expenses of children that one is obligated to support. Children under the age of six are definitely included in this category⁹⁸. Older children that are living at home should not be

---

93 *Taz Yoreh Deah 249:1*

94 *Emes Lyaakov Yoreh Deah 249.*

95 *Tzedaka Umishpat 1:85, Igros Moshe Orach Chaim 4:76.*

96 *Derech Emunah 7 "Pechad", Even Yisroel 2:62, Chut Sheneh Shabbos page 331.*

97 *Yoreh Deah 249:16; see however Biur Hagra. See also Aruch Hashulchan and Shevet Halevy 9:199 that qualify this Halachah.*

98 *Shach Yoreh Deah 251:4.*

supported with Maaser money according to many Poskim⁹⁹. Supporting¹⁰⁰ a child that is married is certainly Tzedaka, and one may do so with Maaser funds¹⁰¹.

Tuition: One is obligated to teach his son Torah. If one is unable to personally teach them, there is an obligation to hire someone else to do so¹⁰². Because of this obligation, one may not use Maaser funds to pay for tuition¹⁰³. However, in times of great need, some Poskim¹⁰⁴ permit using Maaser funds to pay for expenses associated with teaching the child torah shebal peh¹⁰⁵. See however Igros Moshe that maintains that one has an obligation to send minor children to yeshiva since they would otherwise be required to attend public school (this argument would apply to girls tuition as well)¹⁰⁶. Regardless, the portion of tuition that goes to pay for a child's food would be governed by the discussion in section "Support"¹⁰⁷. School expenses associated with non-mitzvah activities cannot be paid for with Maaser funds under any circumstances.

---

99 *Taz Yereh Deah* 249, *Birkey Yosef* 251:18, *Teshuvah Meahava* 3:249, *Aruch Hashulchan* 249:7, *Orchos Rabbeinu* 1 page 297 quoting *Chazon Ish, Derech Emunah Matnas Aniyim* 7 (57), *Igros Moshe Even Ha'ezer* 1:106, *Kel Terah* (5743) volume 39 quoting *Rav Shlomo Zalman Aurbach*.

100 *Only funds needed for his support, or to enable him to learn torah without distraction, would be eligible for Maaser. Funds given for other luxuries (that do not qualify for די מחסורו) would not qualify.*

101 *An exception is when a person obligates himself to support his child, and at the time of the obligation*

102 *Yereh Deah* 245:4.

103 *Ahavas Chesed* 19:2.

104 *Shevet Halevy* 5:133, *Pri Yitzchok* 2:27.

105 *As the obligation to hire a rebi may only apply to Tanach. See Yereh Deah* 245:6.

106 *Igros Moshe Yereh Deah* 2:113.

See however, B'rach Tzedaka 11 note 71 quoting *Rav Elyashiv* that disagrees. See also *Minchas Yitzchok* 10:85 quoting *Elyah Rabuh* 156 that prohibits using Maaser funds to educate a daughter. *Minchas Yitzchok* however, permits with certain conditions if there is a great need. See also *Shevet Halevy* 5:133 that permits the use of Maaser funds for a daughter's tuition, but limits the use of Maaser funds to the portion of tuition that goes towards mitzvah activities.

107 *Tzedakah Umishpat* 5 (35).

If one sends his child to a more expensive school in order for him to learn better, one may use Maaser funds for the extra expense (according to the opinions that permit using Maaser for mitzvah purposes unrelated to charity)¹⁰⁸.

Subsidizing a pauper's tuition payments is certainly a valid use of Maaser funds.¹⁰⁹

Shul Membership: one may not use Maaser funds to pay for mandatory shul membership¹¹⁰. However, if the shul does not require membership, or if one wishes to make an additional donation, Maaser funds may be used according to the Poskim that permit doing other Mitzvos with Maaser funds.

Purchasing an Aliyah: One may use Maaser funds to purchase an Aliyah in shul, provided that he intended to use Maaser funds at the time of the bid. According to most Poskim, he may only use Maaser funds for the amount he bid above the previous bidder. The amount that the shul would have received regardless from the other bidder cannot come out of Maaser funds¹¹¹. Presumably, if the other bidder also intended to use Maaser funds for his purchase, one may use Maaser funds for the entire sale amount.

Seforim: Although there was a custom to use Maaser funds to purchase seforim, one should not do so today¹¹².

Chesed Organizations: Chesed Organizations may not qualify as Tzedaka in the strict sense. However, as mentioned above, the prevalent custom seems to be to permit the use of Maaser funds for other Mitzvos, which would include such organizations. It should also be noted that many chesed organizations provide vital services to people who cannot afford to pay for them. That is certainly Tzedaka.

---

108 *B'crach Tzedaka 11:40 quoting Rgv Elyashiv.*

109 *Ahavas Chesed 2:19.*

110 *Emes Lyaakov Yereh Deah 249 note 134. See however Minchas Yitzchok 8:83.*

111 *Rgv Akiva Eiger notes to Shulchan Aruch Yereh Deah 249, Emes Lyaakov, Kesav Sefer 112, Elyah Rabbuh 156 quoting Shefa.*

112 *Derech Emunah.*

Before One Begins Giving Maaser

As mentioned above, Maaser is not a strict obligation, but rather a custom. However, once a person accepts upon themselves to give Maaser, or if they gave Maaser three times without stipulating *bli neder*, it becomes like a vow and one is obligated to continue the practice¹¹³. Because of the many differences of opinion mentioned above, the Poskim advise that before one actually begins the mitzvah, one should specify that he does not intend to create a *Neder* to always give Maaser¹¹⁴, and that when he does give Maaser, he will rely on the various leniencies mentioned above¹¹⁵.

Afterword

The Gemara describes the terrible suffering that Rav Nachum Ish Gam Zu endured towards the end of his life. He lay on a bed, blind in both eyes, his hands and feet cut off, and his entire body covered with boils. He explained to his Talmidim that all of his sufferings were caused by one specific incident; a pauper had once approached him and asked for help. Rav Nachum Ish Gam Zu immediately agreed, but asked him to wait until he finished unloading his wagons. But it was too late. The pauper died while waiting for Rav Nachum to finish his task. Rav Nachum, filled with remorse, prayed that his eyes that did not pity the eyes of the pauper should be blinded, and that his hands and feet that disappointed the pauper should be cut off, and that his entire body should be covered with boils.

This story needs explanation. While we all understand the importance of Tzedaka, the punishment for a few moments delay seems extreme. Rav Nachum was unaware of the pauper's desperation, and did not expect the short delay to have such consequences. To properly understand this Gemara, we need to reconsider the obligation of Tzedaka.

If a country is conquered in war, the losing general must turn in his medals. If a country declares bankruptcy, the finance minister must turn in his credentials. These are not punishments. Rather it reflects that the entire purpose of a general is to protect the

---

113 *Shi'las Yaavetz* 1:6 rules that it becomes obligatory after doing one time. However, *Chasam Sefer Yereh Deah* 231, *Imray Yesher* 2:136, *Cheshev Haephod* 3:33, *Chelkas Yaakov* 137, *Derech Emunah Matnas Aniyim* 7 (*Tziun* 57), *Minchas Yitzchek* 10:85, rule that it becomes obligatory after three times.

See also *Halichos Shlomo* 2 page 387 note 24, *Salmos Chaim* 2:38 that the Hataras Nedarim/Mesiras Moda'ah on Erev Rosh Hashanah prevents the practice from becoming a Neder.

114

115

country; if the war is lost, he has failed in his mission and can no longer continue. A finance minister's entire existence is to ensure the fiscal viability of his country- when it is insolvent he has utterly failed and can no longer serve his nation.

Rav Nachum Ish Gam Zu recognized that the entire existence of a Jew is to help one another. If a pauper died on his watch, if he failed in his mission to help those that were less fortunate than him, he felt he could simply not justify his continued enjoyment of his body. The terrible suffering were not a punishment for a misdeed, rather he felt he was no longer deserving of the gift of eyesight if he did not use it to empathize properly with others, and that he was no longer deserving of hands or feet if he had failed in his mission to use them to help others.

This illustrates the importance of Tzedaka. It is not simply another Mitzvah. Rather it reflects that the mission and purpose of each Jew to help one another.

In Talmud Yerushalmi, the word Mitzvah means Tzedaka. The Tanya explains that when a person performs a mitzvah, it brings kedusha and sanctifies the particular limb with which the mitzvah was done. Tzedaka is performed by giving away funds that were earned בזעת אפיק, through the toil and sweat of one's entire body. Consequently, the mitzvah brings kedusha to the entire donor, and its effect is not limited to one particular limb.

What emerges is that Tzedaka is a Mitzvah that literally defines a person. If done correctly, it infuses Kedusha and meaning into his one's entire day, and transforms one's job from simply a career, into a vehicle of עבודת ה'. There is no denying the difficulty of giving the appropriate amount of Tzedaka. Our living expenses have been skyrocketing, and the cost of raising a family is certainly a heavy burden. Yet, we need to recognize the importance of Tzedaka, and how it is a middah that has defined the Jewish nation for millenniums. In the Zechus of the Mitzvah of Tzedaka we should all merit bracha and hatzlacha in all our endeavors.

A veritable library of information, books and audio, on this topic as well as on past topics, can be readily accessed on our live site www.businesskollel.com, and is constantly being updated. Questions can also be submitted to a Rav through the site.

Voluntary testing is available upon request. If you would like to receive a Bechinah/test at the end of each segment of the curriculum, please contact us at businesskollel@gmail.com. Certificates of course completion will be provided at the end of each year of the two year program.

Do you want this PDF booklet on your phone?

Download the BKN phone app by selecting the QR code appropriate for your phone:

iphone

android

blackberry/windows 8

You can also receive daily shiurim and submit business halacha q's through our app.